

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ПРАВА «КРОК»**

Кафедра журналістики

Деревіцький Олексій Олександрович

Магістерська кваліфікаційна робота
Компаративний аналіз стандартів суспільних мовників
країн Європи та України

061 «Журналістика»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Дипломна робота містить результати власних доробок. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ Деревіцький О. О.

Науковий керівник (консультант):   Момот Неля Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент

Київ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ СУСПІЛЬНОГО МОВЛЕННЯ	7
1.1. Суспільне мовлення як інститут демократії: поняття, функції, моделі	7
1.2. Стандарти суспільних мовників у сучасному медіапросторі	15
1.3. Наукові підходи до компаративного аналізу медійних стандартів..	24
РОЗДІЛ 2. КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ СТАНДАРТІВ СУСПІЛЬНИХ МОВНИКІВ КРАЇН ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ	34
2.1. Європейські стандарти у галузі суспільного мовлення	34
2.2. Порівняльний аналіз стандартів суспільних мовників країн Європи та України (на прикладі ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України»).....	46
2.3. Суспільне мовлення та контент в цифрову еру	56
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ СУСПІЛЬНИХ МОВНИКІВ В УКРАЇНІ.....	69
3.1. Європейські моделі суспільного мовлення та їх застосування в Україні в умовах війни.....	69
3.2. Основні проблеми впровадження стандартів суспільного мовлення в Україні та фактори впливу	79
3.3. Рекомендації щодо гармонізації та розвитку стандартів суспільного мовлення в Україні (на прикладі ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України») з європейськими практиками.....	86
ВИСНОВКИ.....	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	97

ВСТУП

Актуальність теми роботи зумовлена ключовою роллю суспільного мовлення у функціонуванні демократичних суспільств та особливими викликами, з якими стикається Україна в умовах європейської інтеграції, цифрової трансформації медіа й повномасштабної війни. У сучасному інформаційному середовищі суспільні мовники розглядаються не лише як джерело новин, а як інститути демократії, покликані забезпечувати право громадян на достовірну, збалансовану та суспільно значущу інформацію, підтримувати медійний плюралізм, протидіяти дезінформації та сприяти соціальній згуртованості.

Європейський досвід розвитку суспільного мовлення демонструє наявність усталених стандартів, що охоплюють редакційну незалежність, неупередженість, точність, баланс думок, етичну відповідальність, прозорість управління та підзвітність суспільству. Саме ці стандарти формують довіру аудиторії до суспільних медіа й визначають їхню конкурентну перевагу в умовах комерціалізації та фрагментації медіаринку. Водночас у країнах із перехідними демократіями, до яких належить і Україна, процес інституційного становлення суспільного мовлення є складним і суперечливим, що зумовлює розрив між задекларованими європейськими нормами та реальними журналістськими практиками.

Особливої актуальності проблема дотримання стандартів суспільного мовлення в Україні набуває в умовах воєнного стану та інформаційної агресії. У таких обставинах суспільний мовник змушений поєднувати виконання класичних журналістських стандартів із підвищеною соціальною відповідальністю, вимогами національної безпеки та необхідністю протидії пропаганді й дезінформації. Це обумовлює потребу наукового осмислення того, як європейські стандарти суспільного мовлення трансформуються та адаптуються в українському контексті, і які саме

чинники перешкоджають або, навпаки, сприяють їх ефективному впровадженню.

Аналіз рівня розробленості теми. Проблематика суспільного мовлення та стандартів його діяльності достатньо широко представлена в зарубіжних і вітчизняних дослідженнях. У працях західних учених (Д. МакКвейл, Дж. Блумлер, С. Коулман, К. Якубович) суспільне мовлення розглядається як інститут демократії, що ґрунтується на принципах редакційної незалежності, неупередженості, балансу думок і соціальної відповідальності. Українські науковці зосереджують увагу на процесі становлення ПАТ «НСТУ», правових і фінансових засадах його діяльності, проблемах впровадження європейських стандартів та впливі політичних і воєнних чинників на журналістську практику. Водночас більшість досліджень мають фрагментарний або нормативно-описовий характер і не поєднують системний аналіз європейських стандартів із вивченням практики українського суспільного мовника в умовах війни та цифрової трансформації, що зумовлює потребу в комплексному компаративному дослідженні.

Мета роботи – виявити рівень відповідності стандартів діяльності суспільних мовників України європейським демократичним принципам.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі *завдання*:

- проаналізувати поняття суспільного мовлення як інституту демократії;
- охарактеризувати систему стандартів діяльності суспільних мовників у сучасному медіапросторі;
- узагальнити наукові підходи до компаративного аналізу медійних стандартів;
- дослідити європейські стандарти у галузі суспільного мовлення та їх нормативне й інституційне закріплення;
- здійснити порівняльний аналіз стандартів суспільних мовників

країн Європи та України на прикладі ПАТ «НСТУ»;

- проаналізувати особливості функціонування суспільного мовлення та трансформації контенту в умовах цифрової ери;
- розглянути європейські моделі суспільного мовлення та можливості їх застосування в Україні в умовах війни;
- виявити основні проблеми впровадження стандартів суспільного мовлення в Україні та визначити ключові фактори, що на них впливають;
- розробити рекомендації щодо гармонізації та розвитку стандартів суспільного мовлення в Україні на основі європейських практик.

Об'єкт дослідження – діяльність суспільних мовників у медіасистемах країн Європи та України.

Предмет дослідження – професійні, редакційні та етичні стандарти суспільних мовників, а також особливості їх реалізації в європейському та українському медіапросторі.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, зокрема аналіз і синтез – для теоретичного осмислення поняття суспільного мовлення та його стандартів; індукцію і дедукцію – для формування узагальнень і висновків; порівняльний (компаративний) метод – для зіставлення стандартів суспільних мовників країн Європи та України; структурно-функціональний метод – для визначення функцій і моделей суспільного мовлення; нормативно-правовий аналіз – для вивчення європейських і національних документів у сфері суспільного мовлення; контент-аналіз – для аналізу медійного контенту та практик ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України»; системний підхід – для комплексного дослідження проблем і перспектив упровадження стандартів суспільного мовлення в Україні.

Науково-практична новизна отриманих результатів. У роботі узагальнено європейські підходи до стандартів суспільного мовлення та

здійснено їх порівняльний аналіз з українською практикою на прикладі ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України»; уточнено проблеми впровадження стандартів суспільного мовлення в Україні в умовах цифровізації та війни; сформульовано практичні рекомендації щодо вдосконалення діяльності суспільного мовника з урахуванням європейського досвіду.

Практична значущість одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані у діяльності суспільних мовників для вдосконалення редакційних і професійних стандартів, у навчальному процесі закладів вищої освіти під час викладання дисциплін із журналістики та медіазнавства, а також у подальших наукових дослідженнях, присвячених розвитку суспільного мовлення в Україні.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовано під час участі у V Всеукраїнській Інтернет-конференції молодих учених та студентів «Міждисциплінарні дослідження науки XXI століття» (1 грудня 2025 року, м. Київ). За результатами конференції опубліковано тези «Соціальні комунікації в епоху війни: роль цифрових медіа в підтримці психологічної стійкості громадян».

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків та списку використаних джерел, який налічує 80 найменувань. Загальний обсяг роботи складає 104 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ СУСПІЛЬНОГО МОВЛЕННЯ

1.1. Суспільне мовлення як інститут демократії: поняття, функції, моделі

Суспільне мовлення є одним із ключових інститутів демократичного суспільства, що забезпечує реалізацію права громадян на доступ до достовірної, збалансованої та суспільно значущої інформації. На відміну від комерційних і державних медіа, суспільні мовники орієнтовані не на прибуток чи політичні інтереси, а на задоволення інформаційних, культурних та освітніх потреб усього суспільства, незалежно від соціального статусу, політичних поглядів чи місця проживання аудиторії.

У багатьох країнах світу фінансування засобів масової інформації здійснюється за рахунок коштів держави, приватних фондів або комерційних структур. Така модель фінансової залежності нерідко створює ризики впливу на редакційну політику медіа, що може проявлятися у викривленні фактів, політичній заангажованості та односторонньому висвітленні подій.

Суспільне мовлення визначається як система радіо- та телевізійного мовлення, основною метою якої є надання суспільно значущих інформаційних, освітніх і культурних послуг громадянам. Його діяльність орієнтована не на отримання прибутку, а на реалізацію суспільної місії, що відрізняє суспільних мовників від державних і комерційних медіа.

Важливою характеристикою суспільного мовлення є редакційна незалежність від органів державної влади, оскільки діяльність таких мовників не підлягає прямому контролю або санкціонуванню з боку державних установ. У більшості країн фінансування суспільних мовників здійснюється переважно за рахунок абонентської плати, яку сплачують громадяни, що користуються теле- та радіоприймачами. Водночас ця

модель може доповнюватися бюджетними асигнуваннями або доходами від реклами, а в окремих випадках — поєднанням усіх зазначених джерел фінансування.

Організаційна структура суспільного мовлення варіюється залежно від національного контексту. У низці країн функціонування суспільного мовника забезпечується однією централізованою організацією на загальнонаціональному рівні. В інших державах система суспільного мовлення представлена кількома мовними або регіональними компаніями, що здійснюють мовлення різними мовами або обслуговують окремі територіальні громади [1].

Суспільне мовлення у своїй концептуальній основі спирається на британську модель *public service broadcasting* (іноді також *public broadcasting*), яка з часом була адаптована до національних умов різних країн, зокрема й України. Витоки цієї моделі пов'язані з британською концепцією суспільних послуг (*public service*), що передбачає орієнтацію діяльності медіа на задоволення загальносуспільних інтересів, а не комерційних або політичних потреб. Саме ця концепція стала ідейною основою формування сучасних стандартів суспільного мовлення в європейському медіапросторі [2; 3].

Узагальнення ключових принципів, які дають змогу глибше зрозуміти ціннісні орієнтири та місію суспільних мовників, було здійснене громадською організацією «Світова рада радіо та телебачення». Згідно з її підходом, суспільне мовлення характеризується низкою фундаментальних ознак.

По-перше, йдеться про універсальну спрямованість програмного продукту, що передбачає доступність контенту для всіх громадян незалежно від їхнього соціального статусу, рівня доходів, етнічної чи культурної належності. Суспільний мовник зобов'язаний враховувати

інтереси широких верств населення та забезпечувати рівні можливості доступу до інформації.

По-друге, важливим принципом є різноманітність і збалансованість контенту, яка проявляється у жанровому, тематичному та аудиторному розмаїтті програм. Це означає орієнтацію на різні вікові, соціальні та професійні групи, а також прагнення до виваженого представлення різних поглядів і позицій.

По-третє, суспільне мовлення вирізняється дистинктивністю, тобто якісною відмінністю програмного наповнення від контенту комерційних і державних мовників. Програми суспільних мовників мають відзначатися високим професійним рівнем, культурно-збагачувальним змістом, інноваційними форматами та дотриманням високих журналістських стандартів.

По-четверте, ключовою ознакою є незалежність суспільних мовників від політичного впливу та ринкового тиску, що забезпечує можливість реалізації редакційної автономії та об'єктивного висвітлення суспільно важливих подій і процесів [4; 5].

Таким чином, суспільне мовлення має принципово відрізнятися від комерційних і державних медіа, виконуючи роль інституції, спрямованої на розвиток особистості, громадянського суспільства та демократичних цінностей. Воно покликане виступати противагою маніпулятивним практикам і пропагандистському контенту, характерним для частини комерційних і державних засобів масової інформації. Водночас особливе місце в діяльності суспільного мовника повинно відводитися задоволенню інформаційних, культурних та мовних потреб національних і соціальних меншин, що відповідає принципам інклюзивності та медійного плюралізму.

У науковій літературі суспільне мовлення розглядається як особлива форма організації медіасистеми, що функціонує в інтересах усього суспільства та ґрунтується на принципах редакційної незалежності,

політичної неупередженості, універсальної доступності й публічної підзвітності. На відміну від комерційних і державних мовників, суспільні медіа не орієнтовані на отримання прибутку або просування інтересів влади, а мають чітко визначену суспільну місію, закріплену в законодавстві та програмних документах [6; 7].

Д. МакКвейл підкреслює, що суспільні мовники виконують функцію інституційного посередника між владою та громадянами, забезпечуючи циркуляцію достовірної інформації, представлення різних точок зору та умови для раціональної публічної дискусії. Саме через діяльність суспільного мовлення формується поінформована громадська думка, яка є необхідною передумовою демократичного ухвалення рішень і громадського контролю за владою [6]. У цьому контексті суспільне мовлення розглядається не лише як комунікаційний канал, а як елемент демократичної інфраструктури.

Європейська мовна спілка (European Broadcasting Union, EBU) у своїх аналітичних документах визначає суспільне мовлення як фундамент демократичного суспільства, наголошуючи на його ролі у забезпеченні свободи слова, медійного плюралізму та соціальної згуртованості. За оцінками EBU, незалежні суспільні мовники сприяють зростанню довіри громадян до медіа, знижують рівень поширення дезінформації та маніпулятивного контенту, а також створюють інклюзивний інформаційний простір для різних соціальних груп [8].

Подібна позиція простежується й у документах Ради Європи, де суспільне мовлення трактується як ключовий механізм реалізації статті 10 Європейської конвенції з прав людини, що гарантує свободу вираження поглядів і право на отримання інформації. У рекомендаціях Ради Європи наголошується, що ефективне функціонування суспільних мовників є необхідною умовою забезпечення медійного плюралізму, протидії

концентрації медіавласності та захисту демократичного ладу, особливо в країнах із перехідними політичними системами [9].

Таким чином, у сучасних наукових і нормативних підходах суспільне мовлення постає як нормативна модель медіа, що поєднує професійні журналістські стандарти з демократичними цінностями. Саме ця модель слугує концептуальною основою для компаративного аналізу стандартів суспільних мовників країн Європи та України, дозволяючи оцінити рівень їх відповідності загальноєвропейським принципам і практикам.

Функціонально суспільне мовлення виконує низку ключових демократичних завдань, які визначають його суспільну місію та відрізняють від комерційних і державних медіа. Насамперед ідеться про інформаційну функцію, що полягає у забезпеченні громадян точними, перевіреними, повними та збалансованими новинами. Суспільний мовник зобов'язаний дотримуватися принципів об'єктивності, неупередженості та відокремлення фактів від оціночних суджень, створюючи умови для формування поінформованої громадської думки. Як наголошує Д. МакКвейл, саме якісна інформаційна діяльність суспільних мовників є підґрунтям демократичної участі громадян і громадського контролю за владою [6].

Другою важливою складовою є освітня функція суспільного мовлення, яка спрямована на поширення знань, розвиток критичного мислення та підвищення рівня медіаграмотності населення. Освітній контент суспільних мовників охоплює як формальні освітні програми, так і просвітницькі формати, що сприяють кращому розумінню соціальних, політичних і культурних процесів. У дослідженнях Дж. Блумлера та С. Коулмана підкреслюється, що суспільне мовлення відіграє важливу роль у формуванні громадянської свідомості, підтримуючи інформовану участь громадян у демократичному процесі [10].

Не менш значущою є культурна функція, яка полягає у збереженні та розвитку національної культури, мови й історичної пам'яті, а також у підтримці культурного розмаїття. Суспільні мовники створюють простір для репрезентації різних культурних традицій, мистецьких практик і форм самовираження, що особливо важливо в умовах глобалізації та комерціалізації медіаконтенту. Європейська мовна спілка наголошує, що саме суспільні медіа здатні забезпечити виробництво культурно значущого контенту, який не завжди є економічно привабливим для комерційних мовників [8].

Окреме місце у діяльності суспільного мовлення посідає інтегративна (соціально-консолідаційна) функція, що сприяє соціальному діалогу та включенню різних груп населення у публічну сферу. Суспільні мовники мають забезпечувати представленість різних соціальних, етнічних, мовних і релігійних спільнот, створюючи умови для взаєморозуміння та суспільної згуртованості. Особлива увага при цьому приділяється інтересам меншин і вразливих груп, що відповідає принципам інклюзивності та медійного плюралізму, закріпленим у документах Ради Європи [9].

Таким чином, інформаційна, освітня, культурна та інтегративна функції суспільного мовлення формують цілісну систему демократичних завдань, реалізація яких забезпечує суспільну цінність цього інституту. Саме ефективне виконання зазначених функцій є критерієм оцінювання діяльності суспільних мовників у процесі компаративного аналізу стандартів країн Європи та України.

У наукових дослідженнях з медіазнавства та теорії демократії виокремлюють кілька моделей суспільного мовлення, що сформувалися під впливом історичних, політичних і соціально-економічних умов розвитку окремих країн і регіонів. Ці моделі відрізняються між собою за принципами фінансування, рівнем редакційної автономії, системою управління та характером взаємодії з державою і суспільством.

Класичною вважається європейська модель суспільного мовлення, відома також як BBC-model, оскільки її інституційні та ціннісні засади були закладені під час створення Британської мовної корпорації (BBC) у першій половині XX століття. Основою цієї моделі є концепція public service, що передбачає надання якісних інформаційних, освітніх і культурних послуг усьому населенню країни. Фінансування зазвичай здійснюється через ліцензійний (абонентський) збір, що мінімізує залежність мовника як від державного бюджету, так і від рекламного ринку. Високий рівень редакційної автономії поєднується з жорсткими професійними та етичними стандартами, що регламентують точність, неупередженість і баланс у поданні інформації [11]. Саме ця модель часто розглядається як еталонна у європейських документах і рекомендаціях Ради Європи та Європейської мовної спілки.

Окрему групу становить скандинавська модель суспільного мовлення, характерна для країн Північної Європи (Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія). Вона поєднує значну державну фінансову підтримку з розвиненими інституційними механізмами гарантування незалежності мовників. Державне фінансування у цій моделі не означає прямого політичного контролю, оскільки управління суспільними мовниками здійснюється через незалежні наглядові ради, а редакційна політика захищена законодавчо. Дослідники підкреслюють, що скандинавська модель вирізняється високим рівнем довіри аудиторії до суспільних медіа, широким тематичним і жанровим різноманіттям контенту, а також активною орієнтацією на потреби меншин і регіональних спільнот [12].

На відміну від зазначених стабільних моделей, центрально- та східноєвропейська модель суспільного мовлення сформувалася в умовах постсоціалістичної трансформації та демократичного транзиту. Для неї характерні інституційна нестійкість, непослідовність медійних реформ і значний вплив політичних чинників на діяльність суспільних мовників. Як

зазначає К. Якубович, у багатьох країнах цього регіону суспільне мовлення формально відповідає європейським стандартам, проте на практиці стикається з проблемами політичного тиску, нестабільного фінансування та слабких механізмів громадського контролю [7]. Це ускладнює реалізацію принципів редакційної незалежності та знижує довіру аудиторії до суспільних медіа.

Водночас саме центрально- та східноєвропейська модель має особливе значення для аналізу українського контексту, оскільки розвиток суспільного мовлення в Україні відбувається в умовах трансформаційної демократії, воєнних викликів і необхідності гармонізації національних стандартів із європейськими практиками. Порівняння української моделі з європейською та скандинавською дозволяє виявити як структурні обмеження, так і потенційні напрями інституційного розвитку суспільного мовлення в Україні.

Таким чином, розмежування моделей суспільного мовлення створює теоретичне підґрунтя для подальшого компаративного аналізу стандартів суспільних мовників країн Європи та України, даючи змогу оцінити ступінь відповідності національної практики ustalеним демократичним принципам і міжнародним рекомендаціям.

Отже, суспільне мовлення постає як системоутворюючий інститут демократичного суспільства, покликаний забезпечувати реалізацію права громадян на достовірну, збалансовану та суспільно значущу інформацію на засадах редакційної незалежності, політичної неупередженості та публічної підзвітності. Його концептуальні засади сформувалися в межах європейської моделі *public service broadcasting* і ґрунтуються на принципах універсальності доступу, різноманітності та високої якості контенту, дистинктивності програмного продукту та захищеності від політичного й ринкового впливу. Реалізуючи інформаційну, освітню, культурну та інтегративну функції, суспільні мовники сприяють формуванню

поінформованої громадської думки, соціальній згуртованості та розвитку громадянської свідомості. Водночас наявність різних моделей суспільного мовлення — європейської, скандинавської та центрально- й східноєвропейської — засвідчує залежність інституційних практик від національного контексту, що зумовлює доцільність подальшого компаративного аналізу стандартів суспільних мовників країн Європи та України з метою оцінювання їх відповідності демократичним принципам і міжнародним рекомендаціям.

1.2. Стандарти суспільних мовників у сучасному медіапросторі

Стандарти діяльності суспільних мовників є ключовим інструментом забезпечення їхньої демократичної місії та відмінною рисою порівняно з комерційними і державними засобами масової інформації. У науковій літературі стандарти суспільного мовлення розглядаються як сукупність нормативних, етичних і професійних вимог, що регламентують процес створення, поширення та оцінювання медіаконтенту з метою задоволення суспільних інтересів.

На відміну від загальних журналістських стандартів, стандарти суспільних мовників мають підвищений рівень відповідальності, оскільки такі медіа фінансуються коштом суспільства і зобов'язані діяти в інтересах усіх громадян. Як наголошує Європейська мовна спілка (EBU), суспільні мовники повинні дотримуватися більш високих стандартів точності, неупередженості, прозорості та інклюзивності, ніж комерційні медіа, оскільки саме вони формують «еталон якості» у національному медіапросторі [8].

У сучасних дослідженнях стандарти суспільного мовлення доцільно розглядати на кількох взаємопов'язаних рівнях: етичному, редакційному та професійному.

Перший рівень стандартів діяльності суспільних мовників становлять етичні стандарти, які визначають ціннісні та морально-нормативні засади функціонування суспільного мовлення як демократичного інституту. Саме етичний вимір є фундаментальним, оскільки він задає рамки професійної поведінки журналістів і редакцій та забезпечує суспільну довіру до медіа. У науковій літературі етичні стандарти розглядаються як система принципів і норм, що регулюють відповідальне використання свободи слова в інтересах суспільства, а не окремих політичних, економічних чи ідеологічних груп [6].

До ключових етичних принципів суспільного мовлення належить, насамперед, повага до прав і свобод людини, що включає право на гідність, приватність, недоторканність особистого життя та захист від дискримінації. Суспільні мовники зобов'язані утримуватися від поширення контенту, який може принижувати людську гідність, посилювати соціальну стигматизацію або виправдовувати насильство. Особливу увагу в цьому контексті приділено недопущенню мови ворожнечі, расистських, ксенофобських, сексистських чи інших дискримінаційних висловлювань, що є однією з базових вимог Ради Європи до діяльності суспільних медіа (Council of Europe, 2011).

Важливим компонентом етичних стандартів є також відповідальність суспільного мовника перед аудиторією, яка проявляється у дотриманні принципів чесності, доброчесності та добросовісності під час збору й поширення інформації. Як зазначає Д. МакКвейл, етична відповідальність суспільних мовників полягає не лише в уникненні шкоди, а й у свідомому сприянні суспільному добру, розвитку демократичного діалогу та громадянської участі (McQuail, 2010). У цьому сенсі етичні стандарти виступають механізмом саморегуляції, що доповнює правові норми, але не зводиться до них.

Окреме місце в етичній системі стандартів суспільного мовлення посідає принцип інклюзивності та поваги до різноманіття. Суспільні

мовники мають забезпечувати коректне й недискримінаційне представлення різних соціальних груп, зокрема національних, мовних, релігійних меншин, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій населення. У рекомендаціях Ради Європи підкреслюється, що саме суспільні медіа повинні відігравати провідну роль у формуванні міжкультурного діалогу та соціальної згуртованості, особливо в умовах політичної поляризації або суспільних конфліктів [9].

Європейська мовна спілка (EBU) також наголошує, що етичні стандарти суспільних мовників мають сприяти зниженню рівня соціальної напруги та протидії маніпуляціям, зокрема у кризових ситуаціях, таких як збройні конфлікти, надзвичайні стани або інформаційні війни. У таких умовах суспільний мовник повинен діяти з особливою обережністю, поєднуючи право суспільства на інформацію з принципом мінімізації шкоди та відповідальності за можливі наслідки поширення чутливої інформації [8].

Таким чином, етичні стандарти суспільного мовлення формують ціннісну основу всієї системи стандартів, визначаючи межі допустимого в журналістській практиці та забезпечуючи баланс між свободою вираження поглядів і відповідальністю перед суспільством. Саме через дотримання етичних принципів суспільні мовники реалізують свою особливу місію як інститути демократії, покликані сприяти соціальній згуртованості, захисту прав людини та розвитку плюралістичного медійного середовища.

Другий рівень стандартів діяльності суспільних мовників становлять редакційні стандарти, які регламентують безпосередній процес створення, відбору, обробки та поширення медіаконтенту. Саме редакційні стандарти є практичним інструментом реалізації суспільної місії мовника, оскільки вони визначають щоденні професійні рішення журналістів і редакторів та формують якість інформаційного продукту. У науковій літературі редакційні стандарти розглядаються як сукупність правил і процедур, що

забезпечують достовірність, неупередженість і суспільну значущість контенту [6; 7].

Однією з базових вимог редакційних стандартів є точність і перевірка фактів. Суспільні мовники зобов'язані використовувати надійні джерела інформації, перевіряти дані з кількох незалежних джерел та уникати поширення неперевіраних або сумнівних відомостей. Д. МакКвейл наголошує, що точність є фундаментом довіри аудиторії до суспільних медіа, а систематичні помилки або неточності підривають легітимність мовника як інституту демократії [6]. У практиці європейських суспільних мовників фактчекінг розглядається не лише як професійна навичка, а як обов'язкова редакційна процедура.

Не менш важливим елементом редакційних стандартів є баланс думок і плюралізм позицій, що передбачає представлення різних, у тому числі альтернативних, точок зору з суспільно значущих питань. Суспільний мовник повинен забезпечувати рівні можливості для висловлення позицій різних політичних, соціальних і культурних акторів, уникаючи домінування однієї точки зору. Саме баланс і плюралізм є ключовими ознаками суспільного мовлення, які відрізняють його від державних медіа з притаманною їм офіційною риторикою та від комерційних ЗМІ, орієнтованих на сенсаційність [7].

Важливим редакційним принципом є також чітке відокремлення фактів від коментарів та оцінок. Суспільні мовники мають забезпечувати зрозуміле розмежування між інформаційними, аналітичними й публіцистичними жанрами, щоб аудиторія могла чітко ідентифікувати, де подається перевірена інформація, а де — інтерпретація або авторська позиція. У документах Європейської мовної спілки підкреслюється, що прозорість жанрових меж є необхідною умовою медійної довіри та запобігання маніпуляціям (EBU, 2012).

Ще одним ключовим компонентом редакційних стандартів є неупередженість і справедливість подання інформації, що передбачає уникнення прихованих оцінок, емоційно забарвленої лексики та нав'язування аудиторії певних інтерпретацій. Неупередженість не означає відсутність критики, але вимагає аргументованості, коректності та дотримання професійної дистанції щодо об'єктів висвітлення. Як зазначається у рекомендаціях Ради Європи, саме суспільні мовники мають встановлювати високі стандарти редакційної неупередженості, особливо під час виборчих кампаній і в кризових суспільно-політичних ситуаціях [8].

Редакційні стандарти суспільних мовників також включають прозорі процедури виправлення помилок і реагування на скарги аудиторії. У європейській практиці вважається нормою оперативне визнання та виправлення помилок, а також наявність інституційних механізмів зворотного зв'язку, зокрема редакційних омбудсменів або спеціальних комісій зі скарг. За оцінкою EBU, такі механізми підвищують рівень довіри до суспільних мовників і зміцнюють їхню публічну підзвітність [9].

Тобто, редакційні стандарти виступають центральним механізмом забезпечення якості та незалежності суспільного мовлення, оскільки саме через них реалізується баланс між свободою журналістської діяльності та відповідальністю перед суспільством. Їх дотримання мінімізує ризики політичного й комерційного впливу на контент, забезпечує достовірність і плюралізм інформації та формує високий рівень довіри аудиторії до суспільних мовників як інститутів демократії.

Третій рівень стандартів діяльності суспільних мовників становлять професійні стандарти, які охоплюють вимоги до фахової компетентності журналістів, організації редакційної роботи, якості виробництва медіаконтенту та використання сучасних технологій. На відміну від етичних і редакційних стандартів, що задають ціннісні та процедурні рамки діяльності, професійні стандарти визначають практичну спроможність

суспільного мовника реалізовувати свою демократичну місію на високому рівні якості.

У наукових дослідженнях професійні стандарти суспільного мовлення пов'язуються передусім із журналістською майстерністю, що включає володіння методами збору, перевірки й аналізу інформації, здатність працювати з різними джерелами, використовувати аналітичні та пояснювальні формати, а також дотримуватися принципів відповідального сторітелінгу. Д. МакКвейл підкреслює, що професійна компетентність журналістів є необхідною умовою забезпечення довіри аудиторії та легітимності суспільних медіа як інститутів демократії, оскільки саме через якість роботи журналіста суспільство оцінює ефективність мовника загалом [6].

Важливою складовою професійних стандартів є безперервний професійний розвиток і підвищення кваліфікації журналістів і редакторів. Європейська мовна спілка наголошує, що в умовах стрімкої цифрової трансформації, розвитку платформної журналістики та зростання ролі соціальних мереж суспільні мовники повинні інвестувати в навчання персоналу, розвиток цифрових компетенцій, навичок роботи з даними, візуалізацією інформації та новими форматами подачі контенту [8]. Таким чином, професійні стандарти включають не лише вимоги до індивідуального журналіста, а й до інституційної політики мовника у сфері освіти та розвитку кадрів.

Окремого значення професійні стандарти набувають у контексті роботи в умовах криз, конфліктів і надзвичайних ситуацій. Суспільні мовники зобов'язані забезпечувати безпеку журналістів, дотримуватися спеціальних протоколів роботи в зонах конфлікту, уникати ретрансляції пропаганди та дезінформації, а також поєднувати право суспільства на інформацію з принципом мінімізації шкоди. У документах Ради Європи зазначається, що професійні стандарти суспільного мовлення в кризових

умовах мають базуватися на точності, стриманості, відповідальності та контекстуалізації інформації, щоб не провокувати ескалацію насильства чи панічні настрої [9].

Професійні стандарти також охоплюють організацію редакційних процесів і внутрішню культуру відповідальності. Йдеться про чіткий розподіл ролей у редакції, прозорі процедури ухвалення редакційних рішень, дотримання стандартів менеджменту якості та колективну відповідальність за кінцевий продукт. Саме інституційна професійна культура суспільних мовників створює умови для виконання ними ролі «сторожового пса демократії» (watchdog), забезпечуючи здатність критично аналізувати діяльність влади та інших впливових акторів і сприяти змістовній публічній дискусії [10].

Крім того, професійні стандарти суспільного мовлення включають вимоги до використання сучасних медійних технологій і дотримання стандартів якості виробництва контенту. Це стосується технічної якості звуку й зображення, адаптації контенту для різних платформ, доступності для осіб з інвалідністю (субтитрування, сурдопереклад, аудіодискрипція), а також відповідального використання алгоритмів і цифрових інструментів. У документах EBU підкреслюється, що технологічна інноваційність суспільних мовників повинна поєднуватися з їхньою суспільною місією та не підривати принципи редакційної незалежності й професійної відповідальності [8].

Отже, професійні стандарти становлять операційний вимір системи стандартів суспільного мовлення, забезпечуючи практичну реалізацію етичних і редакційних принципів у щоденній журналістській діяльності. Високий рівень професійної компетентності, інституційна культура відповідальності та здатність працювати в умовах сучасних викликів є необхідними умовами того, щоб суспільні мовники могли ефективно

виконувати свої демократичні функції та залишатися надійним джерелом суспільно значущої інформації.

Критерії якості діяльності суспільних мовників формуються на перетині етичних, редакційних і професійних стандартів та слугують інструментом оцінювання ефективності реалізації їхньої суспільної місії. У наукових і нормативних джерелах ці критерії розглядаються як сукупність показників, що дозволяють визначити рівень відповідності діяльності суспільного мовника демократичним цінностям, суспільним очікуванням і міжнародним стандартам [7; 8].

Одним із базових критеріїв є довіра аудиторії, яка вважається інтегральним показником якості суспільного мовлення. Рівень довіри відображає сприйняття аудиторією достовірності, неупередженості та суспільної корисності контенту. Довіра є ключовим ресурсом суспільних медіа, оскільки саме вона легітимізує їхню особливу роль у демократичному суспільстві та виправдовує суспільне фінансування таких мовників [6]. Європейська мовна спілка підкреслює, що стабільно високий рівень довіри до суспільних мовників у багатьох країнах Європи є прямим наслідком дотримання ними високих редакційних і професійних стандартів [8].

Другим важливим критерієм виступає редакційна незалежність, яка забезпечує здатність суспільного мовника діяти в інтересах суспільства, а не під впливом політичних або комерційних акторів. Редакційна незалежність охоплює як правові гарантії (захищеність від втручання органів влади), так і інституційні механізми (незалежні наглядові ради, прозорі процедури призначення керівництва). Саме недостатній рівень реальної редакційної незалежності є однією з головних проблем суспільного мовлення в країнах із перехідними демократіями, що негативно впливає на якість контенту та рівень довіри аудиторії.

Важливим критерієм якості є суспільна значущість контенту, яка передбачає орієнтацію програмного наповнення на висвітлення тем,

важливих для розвитку громадянського суспільства, демократичного діалогу та поінформованої участі громадян у суспільному житті. На відміну від комерційних медіа, що часто орієнтуються на рейтинги та розважальний контент, суспільні мовники зобов'язані приділяти увагу складним, але соціально значущим питанням — політиці, соціальній нерівності, культурі, освіті, правам людини. За оцінками EBU, саме здатність виробляти контент із високою суспільною цінністю є однією з ключових конкурентних переваг суспільного мовлення в сучасному медіасередовищі [8].

Наступним критерієм є різноманітність програм і контенту, яка охоплює жанрове, тематичне, мовне та аудиторне розмаїття. Суспільний мовник повинен відображати плюралізм суспільства, представляючи різні соціальні групи, культурні традиції та світогляди. Рада Європи підкреслює, що забезпечення різноманітності є необхідною умовою медійного плюралізму та запобігання домінуванню однієї точки зору в публічному просторі [9]. Відсутність різноманітності програм, навіть за формального дотримання інших стандартів, свідчить про зниження якості суспільного мовлення.

Окрему роль у системі критеріїв якості відіграє доступність суспільного мовлення для різних соціальних груп, що включає як технічну доступність (територіальне покриття, цифрові платформи), так і змістову доступність (зрозумілі формати, мови мовлення, адаптація для осіб з інвалідністю). У документах Ради Європи наголошується, що суспільні мовники мають забезпечувати рівний доступ до інформації для всіх громадян, зокрема для меншин і вразливих груп, що є складовою реалізації принципу соціальної справедливості в медіасфері [9].

Завершальним, але не менш важливим критерієм є прозорість управління та публічна підзвітність суспільних мовників. Прозорість передбачає відкритість фінансової інформації, процедур ухвалення управлінських і редакційних рішень, а також ефективні механізми

зворотного зв'язку з аудиторією. Як зазначає Європейська мовна спілка, саме прозорість і підзвітність забезпечують суспільний контроль над діяльністю мовника та зміцнюють його легітимність як інституції, що фінансується громадянами [8].

Таким чином, критерії якості діяльності суспільних мовників становлять комплексну систему показників, що дозволяє оцінювати не лише професійний рівень виробництва контенту, а й ступінь відповідності діяльності мовника демократичним принципам. Саме використання цих критеріїв у європейській практиці створює методологічну основу для компаративного аналізу стандартів суспільних мовників країн Європи та України.

Отже, стандарти суспільного мовлення становлять багаторівневу систему нормативних орієнтирів, що забезпечує якість, незалежність і суспільну цінність медіаконтенту. Їхній аналіз є необхідною передумовою компаративного дослідження стандартів суспільних мовників країн Європи та України, оскільки дозволяє виявити як спільні засади, так і відмінності у практиках реалізації демократичних принципів у сфері медіа.

1.3. Наукові підходи до компаративного аналізу медійних стандартів

Компаративний аналіз медійних стандартів є одним із ключових інструментів дослідження сучасних медіасистем, оскільки дозволяє виявляти спільні та відмінні риси журналістських практик у різних країнах, політичних режимах і культурних контекстах. Застосування порівняльного підходу дає змогу не лише описувати нормативні засади діяльності медіа, а й оцінювати реальний рівень дотримання професійних стандартів у конкретних медійних середовищах.

У сучасній науці про медіа компаративний аналіз журналістських стандартів ґрунтується на міждисциплінарному поєднанні теорії масової

комунікації, соціології журналістики, політичної науки та культурології. У науковій літературі виокремлюється низка підходів, які дозволяють системно порівнювати стандарти медійної діяльності в різних країнах і медіасистемах (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні наукові підходи до компаративного аналізу медійних стандартів

Підхід	Сутність підходу	Ключові критерії аналізу	Приклади застосування в компаративних дослідженнях
Інституційний	Розглядає медійні стандарти як похідні від політико-правових та організаційних інститутів, у межах яких функціонують медіа	Законодавство про медіа, модель регулювання, форма власності, рівень автономії редакцій	Порівняння стандартів новинної журналістики в країнах з різними моделями медіасистем (ліберальна vs поляризовано-плюралістична); аналіз суспільного мовлення в Україні та країнах ЄС
Нормативно-етичний	Орієнтований на зіставлення професійних норм і цінностей, закріплених у кодексах журналістської етики та міжнародних стандартах	Точність, достовірність, баланс думок, неупередженість, соціальна відповідальність	Порівняльний аналіз Кодексу етики українського журналіста та кодексів IFJ, BBC Editorial Guidelines; оцінка трансформації стандартів у воєнний час
Культурологічний	Трактує медійні стандарти як елемент культурної та історичної традиції суспільства	Національні наративи, мовна специфіка, культурні коди, медіаідентичність	Порівняння інтерпретації стандарту «неупередженість» у західних демократіях і постсоціалістичних країнах; аналіз впливу ідентичності на журналістські практики

Порівняльно-контентний	Базується на емпіричному аналізі медіатекстів з метою перевірки реального дотримання стандартів	Структура новин, баланс джерел, фреймування, лексика, тональність	Контент-аналіз новин українських та зарубіжних медіа щодо війни; порівняння подання політичних подій у різних країнах
Соціологічний	Фокусується на професійних установах журналістів та редакційній культурі	Професійна ідентичність, роль журналіста, редакційні практики	Порівняння уявлень журналістів про стандарти в Україні та країнах ЄС на основі опитувань та інтерв'ю
Індексний (індикативний)	Використовує стандартизовані міжнародні індекси як інструмент порівняння	Свобода слова, незалежність медіа, безпека журналістів	Порівняння позицій країн у World Press Freedom Index та їх відповідність реальній журналістській практиці

Інституційний підхід зосереджується на аналізі формальних і неформальних інститутів, що регулюють функціонування медіа: законодавства про свободу слова, моделей медіарегулювання, систем власності, механізмів фінансування та впливу держави на інформаційну сферу. У межах цього підходу журналістські стандарти розглядаються як похідні від політичного режиму та інституційної архітектури суспільства.

Рівень професіоналізації журналістики та дотримання стандартів прямо залежить від ступеня автономії медіа від політичних і економічних акторів [13]. Чим вищим є рівень інституційної незалежності редакцій, тим більшими є можливості для реалізації таких базових стандартів, як неупередженість, баланс думок і відокремлення фактів від коментарів. Водночас концентрація медіавласності, непрозорі фінансові моделі та політичний контроль над регуляторними органами істотно обмежують практичну реалізацію задекларованих професійних норм.

В умовах перехідної демократії формальні стандарти часто вступають у суперечність із реальною редакційною практикою, що ускладнює пряме

порівняння з усталеними західними моделями [14]. Зокрема, наявність демократичного медіазаконодавства не гарантує автоматичного дотримання стандартів у повсякденній журналістській діяльності, оскільки на редакційну політику можуть впливати неформальні механізми — політична лояльність власників, економічний тиск рекламодавців або самоцензура журналістів.

У компаративному аналізі це зумовлює необхідність врахування не лише формально-правових параметрів, а й реальних практик функціонування медіаінститутів. Порівняння медійних стандартів між країнами з різними рівнями демократичної інституціоналізації потребує контекстуалізації отриманих даних, інакше існує ризик хибної інтерпретації відмінностей як суто професійних, тоді як вони є наслідком різних інституційних умов.

Нормативно-етичний підхід орієнтований на порівняння систем професійних цінностей і стандартів, зафіксованих у журналістських кодексах, етичних хартіях та міжнародних рекомендаціях. До ключових стандартів, які зазвичай використовуються як критерії порівняння, належать точність, достовірність, баланс думок, неупередженість, відокремлення фактів від оцінок і соціальна відповідальність журналіста. Ці стандарти можна розглядати як нормативну основу демократичної журналістики, що має універсальний характер, але реалізується по-різному залежно від соціального контексту.

У межах компаративного аналізу нормативно-етичний підхід дозволяє зіставляти не лише зміст професійних кодексів різних країн, а й ієрархію цінностей, яку вони відображають. Зокрема, в одних медіасистемах пріоритет надається принципу нейтральності та дистанційованості журналіста, тоді як в інших домінує уявлення про активну громадянську позицію та соціальну місію медіа. Це зумовлює різні інтерпретації таких

стандартів, як неупередженість або баланс думок, що ускладнює їх механічне порівняння.

Якщо розглядати український вимір, то в умовах війни та інформаційної агресії нормативні стандарти зазнають переосмислення, що є важливим аспектом компаративного аналізу. Зокрема, принцип балансу думок трансформується в бік відповідальності за недопущення поширення ворожої пропаганди, а стандарт неупередженості — у напрямі чіткого розмежування між фактами та дезінформацією. Українські дослідники зазначають, що в таких умовах пріоритет набуває стандарт соціальної відповідальності журналіста перед суспільством і державою, що перебуває в стані збройного протистояння.

Водночас нормативно-етичний підхід має певні методологічні обмеження. Формальна наявність етичних кодексів не гарантує їх дотримання в реальній журналістській практиці, а задекларовані стандарти можуть виконувати радше символічну або легітимаційну функцію. Саме тому в компаративних дослідженнях нормативно-етичний аналіз доцільно поєднувати з контент-аналізом і соціологічними методами, які дозволяють оцінити ступінь практичної реалізації задекларованих цінностей.

Культурологічний підхід виходить із положення, що медійні стандарти формуються не лише інституційно, а й культурно — під впливом історичних традицій, національних наративів, мовної специфіки та домінуючих моделей комунікації. У цьому контексті журналістика розглядається як форма культурної практики, а стандарти — як елемент символічного порядку суспільства. Уніфіковане трактування стандартів є методологічно обмеженим, оскільки ігнорує культурні відмінності медіаспоживання [15].

У межах компаративного аналізу культурологічний підхід дозволяє виявити, що однакові за формулюванням стандарти можуть мати різне смислове наповнення в різних культурних контекстах. Зокрема, поняття

об'єктивності, неупередженості чи балансу думок інтерпретуються по-різному залежно від історичного досвіду суспільства, рівня довіри до інститутів влади та доміантних медіатрадицій. Таким чином, відмінності у дотриманні стандартів не завжди свідчать про професійну девіацію, а можуть бути наслідком культурної специфіки комунікації.

В українській науці культурологічний підхід акцентує увагу на взаємозв'язку журналістських стандартів із національною ідентичністю та культурною політикою держави [16]. Українські дослідники наголошують, що в умовах постколоніального досвіду та тривалої інформаційної залежності від зовнішніх центрів впливу журналістика виконує не лише інформативну, а й ідентифікаційну та символічну функції. Це зумовлює специфічне трактування стандартів, у межах якого пріоритет надається збереженню культурного суверенітету та захисту власного інформаційного простору.

Особливої ваги культурологічний підхід набуває в умовах війни, коли медіа стають важливим інструментом формування колективної пам'яті, національної солідарності та суспільної стійкості. У такому контексті стандарти журналістики зазнають адаптації до завдань культурної та символічної безпеки, що має бути враховано в компаративних дослідженнях медіа України та країн ЄС.

Порівняльно-контентний підхід базується на емпіричному аналізі медіатекстів і дозволяє зіставляти реальні журналістські практики в різних країнах. Він включає методи кількісного та якісного контент-аналізу, дискурс-аналізу та фрейм-аналізу, що дає змогу виявити, як професійні стандарти реалізуються у новинному контенті.

Фрейм-аналіз як ефективний інструмент порівняльних досліджень політичної та кризової журналістики [17] дозволяє простежити, які інтерпретаційні рамки використовуються медіа для подання подій, які актори наділяються статусом суб'єктів чи об'єктів, а також які ціннісні

акценти домінують у новинних повідомленнях. У компаративному вимірі це дає змогу виявити відмінності між медіасистемами у трактуванні стандартів неупередженості, балансу думок і відповідальності за наслідки публікацій.

Українські дослідники наголошують на необхідності поєднання контент-аналізу з контекстуальним аналізом, щоб уникнути поверхових порівнянь [18]. Зокрема, без урахування політичної ситуації, воєнного стану, редакційної політики та цільової аудиторії результати контент-аналізу можуть створювати хибне уявлення про порушення стандартів, тоді як такі відхилення є реакцією на специфічні умови функціонування медіа.

Соціологічний підхід у компаративному аналізі медійних стандартів зосереджується на вивченні професійних установок журналістів, редакційної культури та реальних умов здійснення журналістської діяльності. На відміну від нормативно-етичного або інституційного підходів, які аналізують формально закріплені стандарти, соціологічний підхід спрямований на дослідження того, як журналісти самі інтерпретують і застосовують ці стандарти у щоденній практиці.

У межах цього підходу медійні стандарти розглядаються як соціально сконструйовані норми, що формуються під впливом професійної соціалізації, редакційних рутин, економічного тиску, політичного контексту та домінантних уявлень про роль журналіста в суспільстві. Відповідно, ключовим об'єктом аналізу стає не сам медіатекст, а носії професійних практик — журналісти, редактори, продюсери новин.

Західні дослідники підкреслюють, що журналістські стандарти функціонують як частина професійної ідентичності, яка включає уявлення про місію журналістики, межі допустимого втручання, баланс між об'єктивністю та громадянською позицією [16]. У компаративних дослідженнях це дозволяє виявляти відмінності між, наприклад, моделлю журналіста-спостерігача (характерною для ліберальних демократій) та

моделлю журналіста-учасника або адвоката (поширеною в перехідних або кризових суспільствах).

В українських дослідженнях соціологічний підхід активно застосовується для аналізу трансформації професійних стандартів у пострадянський період та в умовах війни. Уявлення українських журналістів про неупередженість, баланс думок і соціальну відповідальність істотно змінюються під впливом суспільного запиту на захист національних інтересів та інформаційну безпеку [20]. Це створює специфічну модель журналістської ідентичності, яка не завжди повністю відповідає класичним західним нормативним уявленням, але є функціонально обґрунтованою в національному контексті.

Методологічно соціологічний підхід спирається на кількісні та якісні методи дослідження: анкетні опитування журналістів, глибинні інтерв'ю, фокус-групи, аналіз професійних спільнот і редакційних практик. У компаративних дослідженнях ці методи дозволяють порівнювати, наприклад, уявлення журналістів України та країн ЄС щодо допустимості емоційної оцінки подій, ролі патріотизму в новинах або меж самоцензури.

Водночас соціологічний підхід має певні обмеження. Отримані результати значною мірою залежать від репрезентативності вибірки та суб'єктивності відповідей респондентів. Крім того, існує ризик розриву між задекларованими установками журналістів і реальною практикою, що потребує поєднання соціологічних методів із контент-аналізом.

Індексний (індикативний) підхід у компаративному аналізі медійних стандартів ґрунтується на використанні міжнародних стандартизованих індексів та рейтингів, які кількісно оцінюють стан свободи слова, рівень незалежності медіа, безпеку журналістів і загальні умови здійснення професійної журналістської діяльності. У межах цього підходу медійні стандарти розглядаються не як сукупність окремих норм, а як інтегральний показник якості медіасередовища в тій чи іншій країні.

Найбільш уживаними в компаративних медіадослідженнях є World Press Freedom Index (Reporters Without Borders), індекси Freedom House, а також окремі показники ЮНЕСКО та Ради Європи [21]. Вони дозволяють порівнювати країни за уніфікованими критеріями, такими як правове середовище для медіа, політичний тиск, економічна незалежність редакцій, рівень плюралізму та безпека журналістів. Завдяки стандартизованій методології індекси забезпечують можливість міжкраїнових та міжрегіональних порівнянь у динаміці.

У контексті аналізу медійних стандартів індексний підхід використовується для оцінки зовнішніх умов дотримання професійних норм. Наприклад, високі позиції країни в міжнародних рейтингах зазвичай корелюють із наявністю незалежних редакцій, ефективних механізмів саморегуляції та стабільної журналістської етики. Натомість низькі рейтингові показники часто свідчать про системні порушення стандартів — цензуру, самоцензуру, тиск на журналістів, поширення пропаганди або дезінформації.

В українських дослідженнях індексний підхід активно застосовується для порівняння медіасистем України та країн Європейського Союзу, а також для аналізу впливу війни на свободу слова та журналістську безпеку. Українські аналітики (зокрема, експерти ГО «Детектор медіа», Інституту масової інформації) наголошують, що позиція країни в міжнародних рейтингах є важливим, але не вичерпним індикатором стану медійних стандартів, оскільки вона не завжди відображає специфіку національного контексту.

Водночас індексний підхід має низку суттєвих методологічних обмежень. По-перше, міжнародні індекси значною мірою спираються на експертні оцінки, що містить елемент суб'єктивності. По-друге, агреговані показники часто усереднюють різноманітні явища, не дозволяючи побачити відмінності між окремими типами медіа (суспільні, комерційні, онлайн-

медіа) або між регіонами всередині країни. По-третє, рейтинги фіксують загальний стан свободи медіа, але не завжди корелюють із реальним рівнем дотримання конкретних журналістських стандартів (баланс думок, точність, відокремлення фактів від коментарів).

Особливої актуальності проблема валідності індексного підходу набуває в умовах війни та криз. У таких ситуаціях формальні обмеження свободи слова можуть співіснувати з високим рівнем професійної відповідальності журналістів, що ускладнює пряме трактування рейтингових показників як індикаторів якості журналістики.

Отже, компаративний аналіз медійних стандартів спирається на комплекс підходів — інституційний, нормативно-етичний, культурологічний і контентний. Українські науковці роблять вагомий внесок у розвиток цих підходів, адаптуючи міжнародні теорії до специфіки національного медіапростору. Поєднання західних і вітчизняних концепцій дозволяє забезпечити більшу аналітичну глибину та валідність порівняльних досліджень.

РОЗДІЛ 2. КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ СТАНДАРТІВ СУСПІЛЬНИХ МОВНИКІВ КРАЇН ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ

2.1. Європейські стандарти у галузі суспільного мовлення

Становлення суспільного мовлення є одним із ключових показників демократичного розвитку сучасної держави. В Україні питання реформування державних засобів масової інформації та запровадження повноцінної системи суспільного телерадіомовлення тривалий час перебуває в центрі суспільної та експертної дискусії. Особливої актуальності воно набуває в контексті європейської інтеграції України та необхідності приведення національної медійної системи у відповідність до загальноєвропейських демократичних стандартів.

Європа відіграє провідну роль у формуванні концепції та практики суспільного мовлення. Саме тут були закладені фундаментальні принципи *public service broadcasting*, які згодом стали нормативною основою для міжнародних документів Ради Європи, Європейського мовного союзу та інших інституцій. Попри різноманіття національних моделей, зумовлених історичними, культурними та політичними особливостями окремих країн, європейський досвід демонструє наявність універсальних стандартів суспільного мовлення, спільних для більшості демократичних держав.

Ключовою ознакою суспільного мовлення є його орієнтація на інтереси громадян, а не держави, політичних еліт чи комерційних структур. Саме незалежність, редакційна автономія, підзвітність суспільству та недопущення комерціалізації відрізняють суспільне мовлення від державного й приватного. Європейська практика переконливо засвідчує, що формальне перейменування мовника або зміна його організаційно-правової форми не гарантують автоматичного запровадження цих стандартів без реальних інституційних і правових змін.

Для України вивчення європейських стандартів суспільного мовлення має не лише теоретичне, а й практичне значення. Спроби механічного перенесення моделей окремих країн без урахування національних особливостей уже призводили до неефективних результатів у низці пострадянських держав. Водночас ігнорування європейських норм та рекомендацій створює ризик збереження державного контролю або перетворення суспільного мовлення на звичайний комерційний проєкт.

Європейська модель суспільного мовлення сформувалася як відповідь на необхідність забезпечення демократичного балансу між свободою слова, правом громадян на інформацію та захистом медіа від політичного й комерційного впливу. На відміну від державного мовлення, що історично використовувалося як інструмент влади, суспільне мовлення в європейській традиції розглядається як публічна служба, покликана діяти в інтересах усього суспільства, а не окремих груп чи інституцій.

Починаючи з 1970-х років, Парламентська асамблея Ради Європи та Комітет міністрів послідовно розробляли рекомендації, спрямовані на визначення ролі мовлення в демократичному суспільстві. У цих документах закріплюється ідея, що держава повинна виступати гарантом суспільного інтересу, але не суб'єктом редакційного контролю над мовниками.

Таким чином, європейська концепція суспільного мовлення базується не на формі власності чи назві мовника, а на його місії, принципах функціонування та системі гарантій незалежності (табл. 2.1).

Парламентська асамблея Ради Європи, спираючись на результати низки європейських симпозіумів і власні попередні рекомендації, наголошує на ключовій ролі телебачення і радіомовлення у функціонуванні демократичного суспільства. Національне мовлення розглядається як важливий суспільний інститут, що безпосередньо впливає на формування громадської думки, розвиток культури, освіти та забезпечення свободи вираження поглядів.

Таблиця 2.1

Європейські стандарти у галузі суспільного мовлення

Рекомендації європейських організацій	Документ
Про роль національного мовлення та управління ним	Рекомендація 748 (1975) Парламентської асамблеї Ради Європи
Про парламентську відповідальність за процес демократичного реформування мовлення	Рекомендація 1147 (1991) Парламентської асамблеї Ради Європи
Від мовлення, контрольованого державою, до громадського мовлення	Віденська Декларація Європейського симпозиуму Міжнародного інституту преси з проблем ЗМІ, Відень, 22–24 вересня 1993 р.
Майбутнє громадського мовлення	Резолюція № 1 4-ї Європейської конференції міністрів з питань політики в галузі ЗМІ, Прага, 7–8 грудня 1994 р.
Про гарантії незалежності громадського телерадіомовлення	Рекомендація № R (96) 10 від 11 вересня 1996 р. Комітету міністрів Ради Європи
Про заходи щодо сприяння плюралізму в ЗМІ	Рекомендація № R (99) 1 від 19 січня 1999 р. Комітету міністрів Ради Європи
Про громадське мовлення	Рекомендація № 1641 (2004) Парламентської асамблеї Ради Європи
Фінансування суспільного мовлення	Рекомендація 1878 (2009) Парламентської асамблеї Ради Європи

Асамблея підкреслює, що в багатьох європейських країнах управління теле- і радіомовленням є предметом активних суспільних дискусій. Таке управління має не лише зберігати, а й посилювати демократичний характер суспільства. Держава при цьому повинна виступати не як контролер змісту, а як гарант суспільних інтересів, забезпечуючи правові та інституційні умови для незалежного, відповідального і підзвітного мовлення.

Особливий акцент робиться на свободі вираження поглядів, яка має здійснюватися без попередньої урядової цензури, але супроводжуватися відповідальністю авторів і виробників програм відповідно до чинного законодавства. Важливою складовою демократичного мовлення є право на відповідь, публічна підзвітність мовників та наявність ефективних механізмів суспільного контролю, зокрема парламентського або через незалежні регуляторні органи.

Національне мовлення повинно забезпечувати все населення різноманітною, збалансованою та якісною інформацією у сферах новин, культури, освіти, мистецтва і суспільних дискусій. При цьому необхідно враховувати інтереси регіонів і національних меншин, підтримувати високу частку культурних і просвітницьких програм, а також запобігати домінуванню комерційної мотивації у програмній політиці.

Асамблея також наголошує на важливості медіаосвіти та формування у громадян критичного ставлення до контенту, зокрема розуміння механізмів реклами і політичної пропаганди. Окремо підкреслюється необхідність дослідження соціальних і технологічних аспектів мовлення, гнучкого впровадження нових технічних рішень і розвитку європейського співробітництва у сфері обміну програмами та ідеями.

Загалом Рекомендація 748 (1975) «Про роль національного мовлення та управління ним» формулює мінімальні вимоги до національного телерадіомовлення як суспільної служби, що має діяти в інтересах усього суспільства, поєднуючи свободу слова, професійну відповідальність, культурну місію та демократичний контроль [22].

Парламентська асамблея Ради Європи, узагальнивши результати Празького колоквиуму 1990 року та ширший європейський досвід, наголошує на вирішальній ролі парламентів у процесі демократичного реформування системи телерадіомовлення. Зміни, що відбуваються у сфері мовлення як у Західній, так і в Центральній та Східній Європі, зумовлені поєднанням технологічного розвитку, комерціалізації, транснаціоналізації медіапростору та глибоких політичних трансформацій після краху тоталітарних режимів.

Радіо і телебачення мають потужний вплив на формування громадської думки, а отже, в умовах демократії користуються значною свободою та одночасно несуть підвищену відповідальність перед суспільством. Саме парламенти, як органи демократичного представництва,

покликані визначати правові рамки функціонування мовлення, ухвалювати базові принципи його діяльності та контролювати їх реалізацію в довгострокових національних інтересах.

Асамблея підкреслює, що не існує універсальної моделі організації мовлення: кожна держава має формувати власну систему з урахуванням історичних, політичних, економічних і культурних особливостей. Водночас країни Центральної та Східної Європи потребують особливої підтримки у переході від централізованих, політично контрольованих медіа до плюралістичних і незалежних систем. При цьому повна лібералізація та неконтрольована приватизація не можуть бути адекватною альтернативою, оскільки вони здатні призвести до руйнівної конкуренції, монополізації та втрати суспільної місії мовлення.

До ключових викликів постсоціалістичних країн віднесено відставання правових, адміністративних і фінансових структур від темпів демократичного розвитку, слабкість рекламних ринків, мовну й культурну багатоманітність, дефіцит кваліфікованих кадрів, технічну застарілість і обмежені можливості виходу на ширші медіаринки. Усвідомлюючи ці проблеми, Асамблея формулює базові принципи, які мають бути орієнтиром для оновлення законодавства про мовлення.

Система мовлення повинна забезпечувати максимально широке коло громадян інформацією, освітою та розвагами на засадах свободи вираження поглядів, прав людини і вільного поширення інформації. Інформаційна та освітня функції мовлення розглядаються як суспільна послуга, що створює суспільні блага і може реалізовуватися як державними, так і приватними структурами. При цьому саме парламент визначає завдання мовлення, затверджує фінансування і оцінює результати, держава забезпечує необхідні механізми, а професіонали відповідають за зміст програм.

Асамблея наголошує, що ринкові механізми не здатні самі по собі гарантувати виконання суспільної місії мовлення. Комерційні та громадські

медіа мають різну логіку діяльності: перші орієнтовані на прибуток, другі — на надання суспільно значущих програм. Тому громадське мовлення не повинно змагатися за рейтинги ціною якості контенту.

Важливим елементом системи є незалежний орган нагляду, відокремлений від уряду та мовників, але опосередковано підзвітний парламенту. Такий орган має забезпечувати прозорість власності й управління, запобігати надмірній концентрації медіа, гарантувати плюралізм, контролювати якість мовлення та сприяти переходу від цензури до відповідальної журналістики на основі попередньо узгоджених стандартів.

Окремо підкреслюється значення регіонального мовлення, особливо для забезпечення прав національних меншин, збереження регіональної ідентичності та культурної спадщини, навіть за умов додаткових фінансових труднощів. Незалежність мовників має гарантуватися незалежно від джерел фінансування шляхом їх диверсифікації — через ліцензійні збори, рекламу, передплату, продаж послуг і, за потреби, державні субсидії.

У підсумку Парламентська асамблея розглядає парламентську відповідальність за реформування мовлення як довготривалий процес, що потребує постійного співробітництва на парламентському, урядовому та професійному рівнях, а також узгодження національних підходів із загальноєвропейськими стандартами, зокрема у контексті транснаціонального та інтерактивного медіапростору.

Віденська декларація Європейського симпозіуму Міжнародного інституту преси закріплює принциповий перехід від мовлення, контрольованого державою, до незалежного громадського мовлення як необхідну умову демократичного розвитку, насамперед для країн Центральної та Східної Європи. Декларація спирається на універсальні міжнародні стандарти свободи слова, зокрема статтю 19 Загальної

декларації прав людини, а також документи ЮНЕСКО, що утверджують ідею вільного потоку інформації та плюралізму медіа.

У документі наголошується, що ефективне громадське мовлення можливе лише за умови реального захисту професійних прав журналістів і продюсерів, які мають виконувати свої обов'язки без політичного чи адміністративного тиску. Свобода друку повинна бути повною мірою поширена на сферу мовлення, а принцип незалежності суспільних мовників — закріплений на конституційному та законодавчому рівнях, а також у статутах міжнародних і національних мовних інституцій.

Декларація підкреслює необхідність чіткого відокремлення керівництва суспільних мовних організацій від політичної діяльності. Ключові управлінські та редакційні посади мають обіймати фахівці на основі професійної компетентності, а не політичної лояльності. Лише за таких умов можливо забезпечити якість, різноманіття та суспільну значущість програм.

Основною місією громадського мовлення визначається всебічне й достовірне інформування суспільства про події минулого, сучасного і майбутнього, а також створення відкритого простору для обговорення базових людських і демократичних цінностей. Журналістська діяльність у межах суспільного мовлення має ґрунтуватися на принципах об'єктивності, балансу, повноти й оперативності подання інформації.

Важливе місце у декларації відведено професійній саморегуляції: журналісти та спеціалісти з реклами мають розробляти й упроваджувати власні етичні кодекси без втручання урядів, політичних партій чи інших зацікавлених груп. Такий підхід розглядається як ключовий механізм забезпечення відповідальності замість прямого контролю.

Фінансова незалежність суспільного мовлення повинна гарантуватися через диверсифікацію джерел фінансування — абонентську плату, підтримку громадськості, доходи від реклами та інші законні форми

надходжень. При цьому фінансова модель має забезпечувати конкурентоспроможність мовників без втрати їх суспільної місії.

Декларація також вимагає забезпечення рівного доступу незалежних і суспільних мовників до всіх джерел інформації, якими користуються офіційні державні ЗМІ, а також створення умов для впровадження новітніх технологій з метою підвищення професійного рівня мовлення. Окремо наголошується на необхідності ліквідації монополій, усунення дискримінації у розподілі частот і створенні умов для вільного заснування нових приватних мовників.

У підсумку Віденська декларація стверджує, що громадське мовлення має бути прямим відображенням конституційних принципів вільної та демократичної держави, виступаючи інструментом реалізації права громадян на інформацію, свободу вираження поглядів і участь у публічному демократичному дискурсі [23].

Міністри держав-учасниць 4-ї Європейської конференції з питань медіаполітики підтвердили, що громадське (публічне) мовлення є одним із базових інститутів демократичного суспільства. Воно підтримує фундаментальні цінності Європи — повагу до прав людини, культурний і політичний плюралізм, соціальну інтеграцію — і тому має бути збережене та посилене навіть в умовах зростання конкуренції на медіаринку та стрімких технологічних змін. Поряд із розвитком комерційного сектору міністри визнають важливість змішаної системи мовлення, де громадське мовлення виконує незамінну суспільну місію.

У резолюції зафіксовано зобов'язання держав гарантувати існування принаймні однієї загальнонаціональної телерадіоорганізації громадського сектору з широким спектром програм — інформаційних, освітніх, культурних і розважальних — доступних для всіх груп населення. Водночас громадським мовникам має бути дозволено, за потреби, запускати додаткові (зокрема тематичні) програми. Держави беруть на себе обов'язок чітко

визначити роль, завдання і відповідальність громадських мовників у національному законодавстві, а також забезпечити їхню редакційну незалежність і захист від політичного та економічного втручання. Окремо підкреслюється потреба гарантувати мовникам безпеку та належні ресурси для виконання їхньої місії.

Резолюція формулює ключові вимоги до діяльності громадського мовлення. Воно має бути «точкою відліку» для всього суспільства, сприяти соціальній єдності та інтеграції, відкидати будь-які форми дискримінації й соціальної сегрегації. Громадське мовлення повинно забезпечувати простір для публічних дискусій і представлення якнайширшого спектра поглядів, подавати новини та коментарі неупереджено й незалежно. Його програми мають бути різноманітними, плюралістичними та інноваційними, відповідати високим стандартам моралі й якості та не жертвувати якістю заради ринкової логіки. Також підкреслюється роль мовників у зміцненні толерантності в багатокультурних суспільствах і у збереженні та поширенні національної й європейської культурної спадщини, зокрема через істотну частку власного виробництва (фільми, драматичні та інші творчі проєкти), співпрацю з незалежними продюсерами та кіносектором, а також через розширення вибору контенту для аудиторії.

Окремий блок резолюції присвячено фінансуванню: держави зобов'язуються підтримувати або створювати надійні фінансові рамки, які забезпечують громадським мовникам достатні ресурси. Допускаються різні моделі й поєднання джерел — ліцензійні платежі, державні субсидії, реклама і спонсорство, продаж власної продукції, угоди щодо програм; за потреби — оплата тематичних додаткових сервісів. Важливо, щоб обсяги ключових надходжень визначалися на достатньо тривалий період, аби мовники могли планувати роботу стратегічно, а не «від бюджету до бюджету».

У резолюції також наголошено, що економічні процеси на медіаринку не повинні підривати суспільну місію громадського мовлення. Зокрема, концентрація власності, придбання ексклюзивних прав чи контроль над системами розповсюдження не мають перешкоджати внеску громадських мовників у підтримку плюралізму та праву громадськості на інформацію.

Принцип незалежності доповнюється принципом підзвітності: поточне управління й редакційна відповідальність за розклад і зміст програм мають належати самим мовникам, а гарантії незалежності забезпечуються відповідними структурами (наприклад, плюралістичними внутрішніми радами або іншими незалежними органами). Водночас контроль за виконанням завдань і використанням ресурсів має бути забезпечений належними механізмами, а підзвітність — спрямована безпосередньо до громадськості: регулярне оприлюднення інформації про діяльність, процедури зворотного зв'язку для глядачів і слухачів.

Держави також зобов'язуються гарантувати громадським мовникам належні технічні засоби трансляції та ретрансляції, необхідні для виконання їхніх завдань. Окрема увага приділяється новим комунікативним технологіям: визнається, що цифровізація та інші інновації змінюють мовлення, тому потрібні чіткі принципи підтримки громадського сектору в нових умовах. Держави мають заохочувати мовників до досліджень і розробок у сфері нових технологій у співпраці з промисловістю та з урахуванням інтересів користувачів, а також забезпечити мовникам можливість реально використовувати нові технології для виконання суспільної місії.

Насамкінець резолюція підкреслює важливість європейського співробітництва і солідарності між громадськими мовниками: підтримку партнерств і союзів у сферах обміну програмами, спільного виробництва, технологічних досліджень та розвитку багатосторонніх каналів. Раді

Європи відводиться роль спостерігача й координатора, який має відстежувати ці процеси та аналізувати можливі проблеми.

Як результат, Прага-1994 окреслює стратегічну позицію: громадське мовлення повинно залишатися стабільним, захищеним, незалежним і достатньо ресурсним інститутом, здатним забезпечувати плюралізм, якість і загальнодоступну комунікацію в умовах ринку та технологічних трансформацій [24].

Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № R(96)10 (11.09.1996) визначає незалежність громадського телерадіомовлення як обов'язкову умову демократії та вимагає закріпити її в національному праві комплексом норм, що гарантують редакційну автономію й інституційну самостійність мовника (у формуванні сітки мовлення, виробництві контенту й новин, управлінні організацією, кадрами, закупівлями та фінансами), забороняють цензуру і будь-який попередній контроль програм, встановлюють захищені від політичного впливу правила формування й роботи органів управління та нагляду (відкриті плюралістичні процедури, відсутність інструкцій “ззовні”, запобігання конфлікту інтересів, мотивовані рішення з можливістю судового оскарження), забезпечують недискримінаційні умови для персоналу й захист від зовнішніх вказівок, передбачають прозоре й стабільне фінансування без використання бюджету чи ліцензійних платежів як інструмента тиску, обмежують примус до трансляції офіційних повідомлень лише винятковими випадками із чітким маркуванням відповідальності влади та гарантують доступ мовника до нових комунікаційних технологій для виконання суспільної місії [25].

Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № R(99)1 (19.01.1999) визначає плюралізм у ЗМІ як ключову умову демократичного суспільства і наголошує на необхідності забезпечення доступу громадян до різноманітного медіазмісту та можливостей самовираження для всіх соціальних, культурних, мовних і політичних груп, зокрема меншин;

державам рекомендується протидіяти надмірній концентрації власності й вертикальній інтеграції в медіасекторі, адаптувати регуляторні механізми до цифрових технологій і нових «вузьких місць» доступу, гарантувати справедливий і недискримінаційний доступ до цифрових платформ, стимулювати виробництво різноманітного й локального контенту, зміцнювати редакційну незалежність і саморегуляцію, підтримувати громадське мовлення в умовах цифрового переходу (включно з правилами *must-carry*), забезпечувати прозору фінансову підтримку медіа за об'єктивними критеріями та під незалежним контролем, а також розвивати наукові дослідження впливу технологічних змін на медіаплюралізм [26].

Рекомендація Парламентської асамблеї Ради Європи № 1878 (2009) наголошує, що в умовах зростаючої конкуренції з боку комерційних мовників, цифрових платформ і онлайн-контенту суспільне мовлення залишається ключовою публічною цінністю та незамінним джерелом неупередженої інформації, культури, освіти й демократичного плюралізму, особливо для меншин і соціально вразливих груп; Асамблея підкреслює, що фінансування суспільного мовлення має бути адекватним, довгостроковим і стабільним, відображати його незалежність від політичного й економічного тиску та відповідати чітко визначеній місії, сформульованій на національному рівні, при цьому допускаючи різні моделі й змішані джерела фінансування (ліцензійний платіж, податки, державні дотації, абонплата, комерційні та цифрові послуги) за умови недопущення викривлення ринку; водночас держави зобов'язані забезпечувати редакційну й управлінську автономію мовників, механізми публічної підзвітності, використання нових технологій і збереження аудіовізуальної спадщини, визнаючи право кожної країни адаптувати модель фінансування суспільного мовлення до власних культурних, мовних і медійних потреб відповідно до принципу субсидіарності.

Отже, європейські стандарти у сфері суспільного мовлення формують цілісну модель, у центрі якої — місія служіння суспільству, а не державі чи ринку: забезпечення права громадян на достовірну інформацію, культурний та освітній розвиток, інклюзивність і підтримка плюралізму. Сукупність рекомендацій Ради Європи та суміжних декларативних документів послідовно закріплює ключові «опори» такої моделі: редакційну незалежність і заборону цензури; прозору й захищену від політичного впливу систему управління та нагляду; підзвітність аудиторії через механізми суспільного контролю; фінансову стабільність і диверсифікацію джерел фінансування без перетворення бюджету на інструмент тиску; протидію концентрації власності та забезпечення рівного доступу до цифрових платформ і частотного ресурсу; підтримку мовного й культурного різноманіття, зокрема інтересів меншин; адаптацію до технологічних змін і розвиток якісного контенту як публічної цінності. Для України ці принципи є не лише орієнтиром євроінтеграційної медіаполітики, а й практичною рамкою оцінювання реальної спроможності суспільного мовлення виконувати демократичну функцію — за умови, що нормативні гарантії незалежності підкріплюватимуться дієвими інституціями та довгостроковими механізмами фінансування і підзвітності.

2.2. Порівняльний аналіз стандартів суспільних мовників країн Європи та України (на прикладі ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України»)

Європейська традиція суспільного мовлення (public service broadcasting/media) виходить із того, що суспільний мовник має виконувати публічну місію в інтересах громадян і бути захищеним від політичного та комерційного впливу через комплекс правових, інституційних і редакційних гарантій. У документах Ради Європи ключовим є підхід, за яким незалежність суспільного мовника повинна забезпечуватися не

декларативно, а через норми щодо управління, нагляду, заборони цензури, прозорих процедур призначень та захищеного фінансування [28; 29].

Українську модель суспільного мовлення розглянемо на прикладі публічного акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України». Національна суспільна телерадіокомпанія України (НСТУ), або Суспільне мовлення, — це український суспільний медіамовник, до складу якого входять загальнонаціональні телеканали «Перший», «Суспільне Культура», «Суспільне Спорт»; радіоканали «Українське радіо», «Радіо Промінь», «Радіо Культура», «Радіоточка» та Radio Ukraine International; 24 регіональні філії, а також цифрові платформи, зокрема онлайн-видання «Суспільне Новини», «Суспільне Культура» і «Суспільне Спорт» [30].

НСТУ функціонує у формі акціонерного товариства, при цьому всі (100%) акції належать державі. Діяльність мовника визначається Законом України «Про суспільні медіа України», ухваленим 17 квітня 2014 року (до 31 березня 2023 року закон мав назву «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України») [31]. Фінансове забезпечення Суспільного формується з державного бюджету, місцевих бюджетів, абонентської плати та інших надходжень, дозволених законодавством. Водночас державні органи не уповноважені втручатися у програмну політику компанії [32].

НСТУ у сфері новин спирається на власні редакційні норми, зафіксовані у «Стандартах інформаційного мовлення ПАТ «НСТУ»» [33]. Документ чітко визначає суспільну місію новин: донесення правдивої, вчасної й докладної суспільно важливої інформації; створення простору для публічної дискусії та зворотного зв'язку; орієнтацію на «загальний інтерес» без захисту інтересів окремих політичних чи бізнес-груп; відокремлення інформаційних програм від будь-якої реклами.

Наведемо порівняння за ключовими блоками стандартів суспільних мовників країн Європи та України (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Порівняльний аналіз стандартів суспільних мовників країн Європи та України

Критерій порівняння	Європейський стандарт (Рада Європи, EBU)	Українська практика (стандарти НСТУ)
1. Місія та суспільна цінність	Суспільні медіа розглядаються як інститут демократії, що забезпечує доступ громадян до якісної, достовірної інформації, підтримує культурне й мовне різноманіття, сприяє суспільному діалогу та плюралізму поглядів. Мовник має діяти в інтересах суспільства, а не держави чи ринку.	Місія інформаційного мовлення НСТУ орієнтована на служіння суспільству: правдиве й своєчасне інформування, створення простору для публічної дискусії, недопущення лобювання інтересів окремих груп, виконання ролі професійного еталону та запобіжника проти незаконної цензури.
2. Редакційні принципи: точність, неупередженість, баланс	Європейські суспільні мовники кодифікують редакційні принципи як обов'язкові вимоги до контенту: чесність, цілісність, точність, неупередженість, справедливість і професійне редакційне судження без зовнішніх інструкцій.	Стандарти НСТУ визначають комплекс базових принципів інформаційної журналістики: оперативність, точність, достовірність, повнота, збалансованість, відокремлення фактів від думок, доступність. Підкреслюється недопустимість вибіркового застосування стандартів. Деталізовано заборону «штучної оперативності», вимогу перевірки фактів щонайменше у двох джерелах і чіткого посилання на джерела.
3. Підзвітність, прозорість і культура виправлень	Європейська модель передбачає підзвітність суспільних мовників аудиторії через механізми саморегуляції, прозорість редакційних рішень, процедури розгляду скарг і виправлення помилок (кодекси, омбудсмени, публічне звітування).	У стандартах НСТУ чітко прописано порядок виправлення помилок: неточності мають бути виправлені в найближчому випуску та повторно — у наступному; за можливості мовник пояснює причину помилки та вибачається перед аудиторією.
4. Етика, права людини та недискримінація	Повага до прав людини, недискримінація, захист приватності, обережне поводження з потенційно	Окремий розділ стандартів НСТУ присвячено етичним принципам: суспільна значущість контенту, межі

	шкідливим контентом є базовими вимогами до суспільних медіа як публічної служби.	приватності, захист неповнолітніх, робота з шокowymi матеріалами, заборона плагіату, захист джерел, недопущення дискримінації.
5. Робота в кризових умовах: війна, пропаганда, дезінформація	Рада Європи наголошує, що навіть у кризові періоди держава не повинна підмінити суспільне мовлення інструментом влади; редакційна автономія та відсутність цензури залишаються принциповими вимогами.	Стандарти НСТУ містять спеціальний розділ щодо висвітлення воєнного конфлікту та сепаратизму: правила роботи з офіційною інформацією, перевірки даних у недоступних районах, верифікації візуального контенту, етичні обмеження щодо інформації про загиблих і зниклих.
6. Управління, нагляд і фінансування	Європейські стандарти включають не лише редакційні норми, а й інституційні гарантії: незалежні органи управління й нагляду, прозорі процедури призначень, заборону попереднього контролю та стабільне фінансування, захищене від політичного тиску (Рекомендація R(96)10).	Стандарти інформаційного мовлення НСТУ є редакційним документом і регулюють насамперед виробництво новин (джерела, перевірка фактів, етика, кризове висвітлення), не замінюючи законодавчих і фінансових механізмів незалежності.

У європейській медіатрадиції суспільні мовники розглядаються як один із ключових інститутів демократичного ладу. Їхня діяльність спрямована на забезпечення громадян доступом до якісної, достовірної та суспільно значущої інформації, підтримку культурного й мовного різноманіття, а також формування відкритого простору для публічного діалогу та обміну поглядами. Важливою функцією суспільних медіа є сприяння плюралізму думок і недопущення домінування політичних або комерційних інтересів у медійному просторі, що послідовно підкреслюється в документах Ради Європи, присвячених стандартам суспільного мовлення. Місія інформаційного мовлення НСТУ сформульована у близькій до європейської парадигмі «служіння суспільству». Вона ґрунтується на принципах правдивості й своєчасності

інформування, забезпечення можливостей для суспільної дискусії, відмови від лобіювання інтересів окремих політичних чи соціальних груп, а також на прагненні виступати професійним орієнтиром для медіасфери. Окремо наголошується на ролі суспільного мовника як інституційного запобіжника проти незаконної цензури та втручання у редакційну діяльність. Таким чином, на рівні місії та базових цінностей інформаційного мовлення НСТУ загалом відтворює ключові засади європейського підходу до суспільних медіа, зосередженого на захисті суспільного інтересу, розвитку публічної комунікації та забезпеченні редакційної незалежності.

У європейській практиці суспільного мовлення редакційні принципи розглядаються як обов'язковий нормативний каркас журналістської діяльності, що забезпечує якість та суспільну довіру до контенту. Європейські суспільні мовники кодифікують ці принципи у вигляді чітких вимог до змісту програм, серед яких ключовими є чесність, професійна цілісність, точність, неупередженість, справедливість і баланс подання інформації. Водночас особливий акцент робиться на автономному редакційному судженні журналістів і редакторів, яке має формуватися без зовнішнього політичного чи адміністративного впливу. Такий підхід закріплено, зокрема, у редакційних настановах та принципах діяльності суспільних мовників, розроблених Європейською мовною спілкою (EBU) [8].

Українська модель суспільного мовлення у сфері новин, представлена «Стандартами інформаційного мовлення» НСТУ, загалом відповідає цій європейській логіці. Документ визначає обов'язковий комплекс базових стандартів інформаційної журналістики, до яких належать оперативність, точність, достовірність, повнота, збалансованість, чітке відокремлення фактів від оціночних суджень та доступність подання інформації для аудиторії. Принципово важливим є положення про недопустимість

вибіркового застосування цих стандартів, що унеможлиблює їх ситуативне або маніпулятивне використання [33].

Окрему увагу в стандартах НСТУ приділено практичним механізмам забезпечення якості новинного контенту. Зокрема, наголошується на неприпустимості так званої «штучної оперативності», коли швидкість подання інформації переважає над її перевіреністю, а також прямо забороняється поширення непідтверджених фактів. Встановлюється вимога перевіряти інформацію щонайменше за двома компетентними та незалежними джерелами, а у разі наявності сумнівів — утримуватися від її оприлюднення. Крім того, стандарти зобов'язують журналістів максимально точно ідентифікувати джерела інформації та уникати розмитих, узагальнених або безособових формулювань, які можуть вводити аудиторію в оману [33]. Таким чином, у блоці редакційних принципів НСТУ демонструє високий рівень відповідності європейській моделі суспільного мовлення. Акцент на точності, неупередженості, доказовості, прозорості джерел і запобіганні маніпуляціям свідчить про інтеграцію ключових стандартів Європейської мовної спілки в українську практику інформаційного мовлення, принаймні на рівні нормативно-редакційних засад.

Однією з базових ознак європейської моделі суспільного мовлення є підзвітність мовника перед аудиторією, що розглядається як необхідна умова суспільної довіри та легітимності його діяльності. У документах Ради Європи та професійних настановах європейських суспільних мовників наголошується, що підзвітність має реалізовуватися через прозорі редакційні процедури, механізми саморегуляції, відкритість до критики, а також через чітко визначені інструменти реагування на помилки, зокрема розгляд скарг, публічні пояснення та виправлення неточностей. У низці європейських країн ці функції додатково забезпечуються інститутами

редакційних омбудсменів, регулярною звітністю та оприлюдненням стандартів редакційної практики [28].

Українська практика суспільного мовлення у цьому аспекті, відповідно до «Стандартів інформаційного мовлення» НСТУ, значною мірою відповідає європейському підходу. У документі чітко закріплено правило обов'язкового виправлення помилок: у разі виявлення неточностей мовник має оперативно виправити їх у найближчому випуску новин, а також повторно — у відповідному випуску наступного дня. Важливо, що стандарти не обмежуються формальним уточненням фактів, а передбачають, за можливості, пояснення причин допущеної помилки та вибачення перед аудиторією й тими особами або спільнотами, яким могла бути завдана репутаційна чи моральна шкода [33].

Такий підхід свідчить про інституційне закріплення в українському суспільному мовленні культури редакційної відповідальності та самокорекції. Наявність формалізованих процедур виправлень узгоджується з європейською логікою прозорості й підзвітності, за якої визнання помилок розглядається не як прояв слабкості мовника, а як інструмент підтримки довіри, професійної репутації та суспільної легітимності суспільних медіа.

У європейській моделі суспільного мовлення дотримання етичних норм та повага до прав людини розглядаються як фундаментальна умова виконання демократичної місії медіа. Документи Ради Європи наголошують, що суспільні мовники мають діяти на засадах недискримінації, поваги до людської гідності, приватного життя та культурного різноманіття, а також з особливою обережністю ставитися до контенту, який може завдати шкоди окремим особам або соціальним групам. Етичні стандарти безпосередньо пов'язуються з роллю суспільних медіа як публічної служби, покликаної забезпечувати права громадян на інформацію та захист від мови ворожнечі, стереотипів і приниження [28].

Українська практика суспільного мовлення у цьому аспекті, відповідно до «Стандартів інформаційного мовлення» НСТУ, загалом відповідає європейській нормативній рамці. Документ містить окремий розділ, присвячений етичним принципам журналістської діяльності, у якому визначено вимоги щодо суспільної значущості контенту, меж допустимого використання шоківих матеріалів, захисту приватного життя, особливо неповнолітніх, дотримання авторських прав і заборони плагіату, гарантування конфіденційності джерел інформації, а також недопущення будь-яких форм дискримінації за ознаками походження, статі, мови, релігії чи політичних переконань [33]. Тобто, етичні стандарти інформаційного мовлення НСТУ концептуально вписуються в європейське розуміння суспільних медіа як інституції, що поєднує свободу слова з відповідальністю перед суспільством. Орієнтація на права людини, повагу до приватності та принцип недискримінації є критично важливою для функціонування суспільного мовника як публічної служби та чинника демократичного розвитку.

У європейській концепції суспільного мовлення робота медіа в умовах криз, збройних конфліктів та інформаційних загроз розглядається як особливе випробування демократичної стійкості. Документи Ради Європи наголошують, що навіть у періоди політичної турбулентності, надзвичайних станів чи війни ключовими залишаються принципи редакційної незалежності та автономії суспільного мовника. Держава при цьому має виконувати роль гаранта свободи слова й безпеки інформаційного простору, але не перетворювати суспільні медіа на інструмент політичної пропаганди чи адміністративного контролю. Збереження професійних стандартів, недопущення цензури та відповідальне інформування громадян розглядаються як необхідні умови протидії дезінформації та маніпуляціям у кризових ситуаціях [28; 29].

Українська практика суспільного мовлення у цьому контексті, відповідно до «Стандартів інформаційного мовлення» НСТУ, враховує специфіку воєнного та постконфліктного середовища. У документі передбачено спеціальний розділ, присвячений особливостям застосування редакційних стандартів під час висвітлення подій, пов'язаних із збройною агресією та сепаратизмом. Зокрема, акцент зроблено на балансі між оперативністю та достовірністю інформації в умовах обмеженого доступу до місць подій, на відповідальній роботі з офіційними джерелами, ретельній верифікації візуального контенту з відкритих джерел, а також на дотриманні етичних меж при повідомленні інформації про загиблих, зниклих безвісти та постраждалих осіб [33].

Тобто, українські стандарти роботи суспільного мовлення в кризових умовах конкретизують загальноєвропейські принципи з урахуванням реалій інформаційної війни та високих ризиків маніпулятивного впливу. Наявність спеціалізованих норм для воєнного контексту є водночас суттєвою відмінністю й об'єктивною необхідністю, що дозволяє адаптувати універсальні демократичні стандарти до практичних викликів сучасного медіасередовища.

У європейській практиці стандарти суспільного мовлення виходять за межі суто професійно-редакційних правил і охоплюють інституційні механізми забезпечення незалежності мовника. У документах Ради Європи підкреслюється, що демократичне функціонування суспільних медіа можливе лише за умови наявності ефективних структур управління та нагляду, відокремлених від органів виконавчої влади й політичних акторів. До таких структур належать незалежні наглядові ради, прозорі та плюралістичні процедури призначення керівних органів, чітко визначені повноваження управлінських інституцій, а також заборона будь-якого попереднього контролю за редакційним змістом програм. Важливим елементом цієї моделі є стабільне й передбачуване фінансування, яке не

може використовуватися як інструмент політичного тиску на мовника, що прямо закріплено в Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № R(96)10 щодо гарантій незалежності суспільного мовлення [28].

Українські «Стандарти інформаційного мовлення» НСТУ мають інший рівень нормативного регулювання. Вони спрямовані насамперед на унормування редакційної діяльності у сфері новинного виробництва та детально регламентують питання роботи з джерелами інформації, перевірки фактів, правил ефіру, дотримання етичних норм і особливостей висвітлення кризових подій. Водночас цей документ не охоплює правові, організаційні та фінансові механізми забезпечення незалежності суспільного мовника, які мають бути закріплені на законодавчому рівні та реалізовуватися через відповідні інституції управління і нагляду [33].

Отже, ключова відмінність між європейськими стандартами суспільного мовлення та стандартами НСТУ полягає у масштабі та рівні регулювання. Якщо європейська модель поєднує редакційні норми з інституційними гарантіями незалежності, управління й фінансування, то український стандарт інформаційного мовлення зосереджується передусім на професійно-редакційній площині. Це зумовлює потребу розглядати відповідність України європейським стандартам суспільного мовлення не лише через аналіз редакційних документів НСТУ, а й у ширшому контексті законодавчого регулювання та практики функціонування управлінських і фінансових механізмів.

Порівняльний аналіз свідчить, що редакційні та етичні стандарти НСТУ значною мірою відповідають європейським підходам до суспільного мовлення. Водночас європейська модель є ширшою, оскільки поєднує редакційні норми з інституційними гарантіями незалежності, управління та фінансування, що залишаються критично важливими для повноцінного функціонування суспільного мовлення в Україні.

2.3. Суспільне мовлення та контент в цифрову еру

Становлення цифрової ери докорінно змінює умови функціонування суспільного мовлення, трансформуючи як форми поширення контенту, так і моделі взаємодії з аудиторією. Розвиток цифрових платформ, соціальних мереж, стримінгових сервісів і мобільних технологій розширює можливості доступу до інформації, водночас посилюючи конкуренцію за увагу користувачів і загострюючи виклики, пов'язані з дезінформацією, фрагментацією аудиторій та комерціалізацією медіапростору. У цих умовах суспільне мовлення зберігає свою ключову демократичну місію — забезпечення громадян достовірним, збалансованим і суспільно значущим контентом, — адаптуючи її до нових цифрових форматів, принципів мультимедійності та інтерактивної комунікації.

Згідно звіту «Public service and public interest content in the digital age: the role of regulators» [34] ідеальна модель суспільного мовника як демократичної інституції передбачає виконання комплексу взаємопов'язаних завдань, що виходять за межі суто інформаційної функції. Суспільне мовлення покликане поєднувати інформування, просвітництво та розважальну складову, забезпечуючи збалансоване задоволення різноманітних потреб аудиторії. У цьому контексті ключовою є не трансляція окремих «спеціалізованих» програм, а реалізація цілісної місії суспільної служби, яка охоплює базові функції мовлення — інформування, освіту, культуру та розваги — на системному рівні [35-37].

Європейський досвід засвідчує, що програми суспільного мовника мають відповідати високим стандартам якості та ґрунтуватися на принципах різноманітності, плюралізму й об'єктивності контенту. Саме якість програмної пропозиції розглядається регуляторними органами як одна з ключових характеристик суспільного мовлення. У низці країн виробництво контенту високої якості визначається не лише як очікуваний результат діяльності мовника, а як його прямий обов'язок. Поряд із цим до

важливих ознак суспільного мовлення часто відносять забезпечення різноманітності думок, представлення широкого спектра позицій і дотримання принципу об'єктивності, що посилює роль мовника як нейтрального майданчика для публічної дискусії.

Фінансова модель суспільного мовлення в європейських країнах переважно базується на некомерційних засадах і передбачає фінансування за рахунок абонентської плати, податкових надходжень або їх поєднання. Такий підхід підкреслює, що суспільний мовник не орієнтований на отримання прибутку, а виконує функцію надання суспільно значущої послуги. Некомерційний характер діяльності розглядається як одна з передумов редакційної незалежності та здатності протистояти як політичному, так і ринковому тиску.

Важливою складовою місії суспільного мовлення є забезпечення так званої «універсальної послуги», що охоплює як географічний, так і соціальний виміри. Йдеться про доступність контенту для всього населення, включно з мешканцями віддалених регіонів, представниками різних соціальних груп, національних меншин і, в окремих випадках, діаспори. У сучасному цифровому середовищі це завдання набуває особливої актуальності на тлі зростання індивідуалізованих медіасервісів, алгоритмічної персоналізації та посилення суспільної поляризації. Саме суспільний мовник у такій ситуації має забезпечувати спільний інформаційний простір, який відображає різноманітність суспільства та сприяє його згуртованості.

Значна увага в європейській регуляторній практиці приділяється внеску суспільного мовлення у зміцнення національної ідентичності, культури та мови. Суспільний мовник розглядається як важливий чинник підтримки культурної спадщини, розвитку національного культурного продукту та формування демократичної громадянської ідентичності. Окремо підкреслюється його роль у сприянні соціальній згуртованості,

рівності, інклюзії та представленні різноманіття в медіапросторі, а також у розвитку медіаосвіти.

Нарешті, однією з фундаментальних характеристик суспільного мовлення визнається його незалежність від державних органів і комерційних структур. Суспільний мовник має виконувати свою місію виключно в інтересах суспільства, не підпорядковуючись політичним або економічним прагненням окремих груп. Хоча кількість регуляторних органів, які безпосередньо акцентують увагу на цьому аспекті, є меншою порівняно з іншими характеристиками, незалежність залишається базовою передумовою реалізації всіх інших функцій суспільного мовлення та гарантією його демократичної ролі.

Аналіз позицій європейських регуляторних органів у сфері медіа засвідчує, що суспільні мовники в більшості країн Європи стикаються з подібним спектром системних викликів, зумовлених трансформаціями медіаринку, цифровізацією та посиленням конкуренції. Представники майже трьох десятків регуляторних органів наголошують, що ці виклики мають комплексний характер і безпосередньо впливають на здатність суспільного мовлення виконувати свою демократичну місію.

Однією з найбільш поширених проблем визначається збереження та розширення аудиторного охоплення, а також конкуренція за увагу глядачів і слухачів. У відповідях регуляторів саме аудиторний чинник найчастіше згадується як ключовий виклик для суспільних мовників. Посилення конкуренції з боку приватних національних і транснаціональних медіапровайдерів, а також глобальних цифрових платформ призводить до фрагментації аудиторій і зниження традиційних показників споживання суспільного контенту. Окремі регулятори звертають увагу на зростаючий вплив іноземних медіакомпаній, які активно конкурують за частку національного інформаційного простору. Водночас у деяких країнах фіксуються спроби внутрішніх комерційних гравців чинити політичний або

регуляторний тиск із метою обмеження масштабів діяльності суспільного мовлення, аргументуючи це «надмірною присутністю» суспільного мовника на ринку.

Тісно пов'язаним із проблемою охоплення є виклик цифрової трансформації суспільного мовлення. Частина регуляторних органів наголошує на необхідності адаптації контенту та форматів мовлення до змінюваних потреб аудиторії в умовах цифрового середовища. Йдеться не лише про технічний перехід на нові платформи, а й про перегляд стратегій дистрибуції, мультимедійності та взаємодії з користувачами, що потребує значних ресурсів і стратегічного планування.

Суттєвим викликом для суспільних мовників залишається фінансування. Значна частина регуляторів розглядає фінансову складову як критичну умову стабільного функціонування суспільного мовлення. При цьому проблема фінансування трактується двояко: з одного боку, як необхідність довгострокової фінансової передбачуваності, а з іншого — як проблема недостатності ресурсів для виконання розширеного суспільного мандату. Обмежене або нестабільне фінансування ускладнює інвестиції в якісний контент, цифрові інновації та розвиток нових сервісів.

Окремий блок викликів пов'язаний із забезпеченням високої якості контенту. Регуляторні органи підкреслюють, що суспільні мовники мають не лише відповідати базовим стандартам, а й залишатися впізнаваними, конкурентоспроможними та інноваційними. У цьому контексті якість розглядається не тільки як технічна або професійна характеристика, а й як здатність пропонувати унікальний, суспільно значущий контент, який відрізняє суспільне мовлення від комерційних медіа.

Не менш важливим викликом визнається забезпечення незалежності суспільного мовлення. Частина регуляторів фіксує загрози політичного та фінансового впливу, які можуть підривати редакційну автономію мовників. Політичний тиск, спроби впливу на управлінські рішення або бюджетні

механізми розглядаються як серйозні ризики для демократичної природи суспільного мовлення та довіри до нього з боку аудиторії.

Найменш поширеним, але все ж актуальним викликом є розповсюдження контенту, зокрема в цифрових мережах. Окремі регулятори звертають увагу на проблеми доступності та видимості контенту суспільного мовлення в онлайн-середовищі, включно з пошуком і навігацією в інтернет-просторі. В умовах домінування комерційних платформ питання ефективної дистрибуції суспільного контенту набуває додаткового стратегічного значення.

Загалом сукупність зазначених викликів свідчить про те, що сучасне суспільне мовлення функціонує в умовах підвищеної складності, де поєднуються ринковий тиск, політичні ризики та технологічні трансформації. Здатність суспільних мовників відповідати на ці виклики визначає не лише їхню конкурентоспроможність, а й ефективність виконання демократичної, культурної та соціальної місії в сучасному медіапросторі [38].

Аналіз позицій європейських регуляторних органів свідчить, що фінансування залишається одним із ключових викликів у сфері суспільного мовлення, безпосередньо впливаючи на його стабільність та незалежність. У багатьох країнах обговорюються або вже реалізуються рішення щодо скорочення фінансової підтримки, а в окремих державах фінансовий стан суспільних мовників оцінюється як критичний.

Важливою особливістю є те, що рішення про фінансування зазвичай ухвалюються органами виконавчої влади, а не медіарегуляторами, що обмежує практичний вплив останніх. У цьому контексті спостерігається перегляд традиційних моделей фінансування, зокрема відмова від ліцензійного збору на користь бюджетного фінансування, що підсилює значення контролю за прозорістю та підзвітністю використання коштів.

Додатковим чинником є обмеження або заборона реклами на суспільному мовленні, які зменшують комерційний тиск, але водночас звужують фінансову базу мовників і можуть посилювати їх залежність від державної підтримки. Разом із тим у частині європейських країн фінансування суспільного мовлення залишається стабільним, що свідчить про ефективність сформованих національних моделей підтримки. Ще одним важливим викликом для регуляторних органів є скорочення та старіння аудиторії суспільного мовлення, насамперед через низький рівень зацікавленості молодіжних груп. У більшості відповідей наголошується, що традиційні формати суспільного мовлення втрачають привабливість для молодшої аудиторії, яка дедалі активніше споживає контент через цифрові платформи та соціальні мережі. У відповідь на цю тенденцію регулятори ініціюють або підтримують стратегії розширення аудиторії, зокрема шляхом виробництва високоякісного контенту, орієнтованого на конкретні вікові групи, збільшення програм для дітей, підлітків і молоді, а також активнішого поширення культурного та освітнього контенту за межами національного ринку.

У деяких країнах такі стратегії набувають системного характеру й передбачають перехід суспільного мовлення для молодіжної аудиторії на альтернативні цифрові платформи. Регуляторні органи та уряди підтримують створення спеціалізованих онлайн-сервісів, мобільних додатків та інтерактивних форматів із коротким, динамічним контентом, що поєднує розважальні, документальні та культурні елементи. Значні інвестиції у цифрові проєкти розглядаються як необхідна умова відновлення зв'язку суспільного мовлення з молодими поколіннями та збереження його суспільної значущості в довгостроковій перспективі.

Загалом зазначені виклики демонструють, що роль регуляторних органів у сфері суспільного мовлення дедалі більше зміщується від суто наглядових функцій до участі у формуванні стратегічних підходів до

фінансування, аудиторної політики та цифрової трансформації. Від ефективності цих рішень значною мірою залежить здатність суспільного мовлення зберегти свою демократичну функцію та адаптуватися до вимог сучасного медіасередовища [38].

Одним із ключових напрямів діяльності регуляторних органів у сфері суспільного мовлення є оцінювання ефективності та результативності роботи суспільних мовників. Значна частина європейських регуляторів наділена повноваженнями у цій сфері, а в окремих країнах оцінювання має системний і багаторівневий характер із залученням незалежних дослідницьких установ. Такий аналіз охоплює не лише кількісні показники, а й якісні параметри, зокрема якість програм, ефективність використання бюджетних коштів, рівень довіри аудиторії, неупередженість контенту, інноваційність і здатність залучати нові аудиторні групи [39].

Водночас у процесі оцінювання постає проблема визначення «відмінності» суспільного мовлення, тобто його унікальності порівняно з комерційними медіа. Переважно регулятори розглядають цей аспект як сферу редакційної автономії, однак у деяких країнах вони формулюють загальні очікування щодо створення суспільно значущого контенту, який не дублює комерційні пропозиції, особливо у сфері розваг.

Суттєвим викликом залишається забезпечення незалежності суспільного мовника, загрози якій ідентифікуються у політичному, фінансовому та організаційному вимірах. Політичний і бюджетний тиск, а також процедури призначення керівництва можуть впливати як на результати оцінювання, так і на загальне функціонування суспільного мовлення.

Окремо виділяється розвиток взаємодії між суспільними та комерційними медіа, зокрема у сфері контенту та цифрових сервісів. Поширеними стають моделі співпраці, що включають спільне виробництво програм, обмін матеріалами та створення спільних цифрових платформ.

Такі ініціативи розглядаються регуляторами як стратегічна відповідь на виклики цифрової конкуренції та домінування глобальних стрімінгових сервісів [39].

Загалом оцінювання діяльності суспільних мовників в умовах цифрової трансформації вимагає від регуляторних органів гнучких, але чітко структурованих підходів, які поєднують вимоги ефективності, незалежності та збереження унікальної суспільної місії мовлення [39].

У сучасних європейських медіасистемах регулювання суспільного мовлення здійснюється через багаторівневу інституційну модель, у межах якої чітко розмежовуються стратегічні, наглядові та контрольні функції. Як зазначає М. Пуппіс, міністерства відіграють важливу роль у формуванні та реалізації державної медіаполітики, зокрема у розробленні законодавчих ініціатив і стратегічних документів, а також у просуванні відповідних проєктів на урядовому рівні [40, с. 110-114]. Водночас міністерства, як правило, не наділяються повноваженнями щодо безпосереднього нагляду, ліцензування чи контролю діяльності мовників. Ці функції покладаються на спеціалізовані медіарегуляторні органи, які є інституційно відокремленими від виконавчої влади та не входять до адміністративної структури міністерств, що розглядається як одна з ключових гарантій незалежності регулювання.

Регулювання суспільного мовлення в європейських країнах здійснюється за участю кількох інституційних ланок, зокрема профільних міністерств, незалежних медіарегуляторних органів, внутрішніх наглядових структур суспільних мовників і парламентів, які формують правові рамки функціонування системи мовлення та забезпечують демократичний контроль.

Повноваження незалежних медіарегуляторів у сфері суспільного мовлення умовно поділяються на три основні моделі. Перша передбачає відсутність регуляторних повноважень щодо суспільного мовлення, що є

винятком і характерне для окремих країн, де контроль здійснюється внутрішніми наглядовими радами мовників. Друга модель полягає у наявності регуляторних повноважень без компетенції оцінювання результативності діяльності суспільного мовника; у такому разі оцінювання зазвичай здійснюють внутрішні наглядові органи. Третя модель поєднує регуляторні та оціночні функції в межах одного незалежного органу, який контролює не лише дотримання законодавства, а й ефективність виконання суспільного мандату, якість контенту та використання фінансових ресурсів.

Загалом аналіз повноважень регуляторних органів засвідчує значну різноманітність національних моделей регулювання суспільного мовлення. Водночас для більшості європейських країн спільним є прагнення до інституційного балансу між державою, незалежним регулятором і внутрішніми органами управління суспільного мовлення, що розглядається як ключова умова його автономії, підзвітності та демократичної легітимності [38; 41].

Одним із ключових завдань медіарегуляторних органів у європейських країнах є моніторинг діяльності суспільного мовлення. Значна частина регуляторів здійснює нагляд за виконанням суспільними мовниками їхніх зобов'язань відповідно до законодавства, умов ліцензій, договорів або інших нормативно-правових документів. У деяких країнах обсяг і характер повноважень регулятора можуть змінюватися залежно від конкретного постачальника послуг суспільного мовлення, що свідчить про гнучкість національних моделей регулювання.

Форми та методи моніторингу суттєво відрізняються між країнами. Частина регуляторних органів здійснює моніторинг самостійно, інші залучають спеціалізовані зовнішні організації або дослідницькі інституції. Поширеною є й практика, за якої суспільний мовник подає регулятору регулярні звіти про результати власного внутрішнього моніторингу. Такий підхід поєднує елементи зовнішнього контролю та внутрішньої

підзвітності, що відповідає європейській концепції відповідального регулювання.

У переважній більшості випадків регуляторні органи мають повноваження щодо моніторингу практично всього спектру діяльності суспільного мовлення. Водночас у деяких країнах компетенція регулятора обмежується окремими напрямками, такими як дотримання частки інформаційного контенту, правила висвітлення виборчих кампаній, виконання національних або європейських квот на аудіовізуальні твори. Окремі регулятори також наділені спеціалізованими повноваженнями, зокрема щодо надання рекомендацій з питань трансляції рекламних повідомлень у межах суспільного мовлення.

Як правило, медіарегуляторні органи не відповідають за визначення обсягів бюджетного фінансування суспільного мовника, оскільки такі рішення ухвалюються на рівні уряду або парламенту. Водночас регулятори досить часто здійснюють нагляд за фінансовими аспектами діяльності суспільного мовлення, зокрема перевіряють бюджети, аналізують квартальні та річні фінансові звіти, а також оцінюють дотримання принципів цільового та прозорого використання коштів. Такий фінансовий моніторинг розглядається як важливий елемент забезпечення підзвітності суспільного мовлення без прямого втручання у бюджетний процес.

Окрім моніторингових функцій, у низці країн регуляторні органи беруть участь у організаційних та управлінських аспектах діяльності суспільного мовлення. Йдеться насамперед про залучення регуляторів до процедур призначення або оцінювання кандидатів на керівні посади суспільних мовників. У таких моделях регулятор може здійснювати експертну оцінку професійної придатності кандидатів, готувати аналітичні звіти або ухвалювати рішення щодо призначення керівників ключових суспільних медіаорганізацій. Подібні механізми покликані зменшити

ризика політичного впливу та забезпечити прозорість управлінських рішень.

Загалом головні завдання регуляторних органів у сфері суспільного мовлення охоплюють моніторинг програмної та фінансової діяльності, контроль за дотриманням нормативних вимог, а в окремих випадках — участь у формуванні управлінських структур. Сукупність цих повноважень спрямована на досягнення балансу між незалежністю суспільного мовлення та його підзвітністю суспільству, що є визначальною ознакою європейської моделі медіарегулювання [38].

У низці європейських країн медіарегуляторні органи наділені повноваженнями щодо захисту аудиторії суспільного мовлення та взаємодії з громадянським суспільством. Насамперед це стосується контролю за дотриманням прав неповнолітніх, етичних стандартів і розгляду скарг глядачів і слухачів на програмний контент. Такі механізми сприяють підвищенню підзвітності суспільного мовника та зміцненню довіри аудиторії.

Що стосується ліцензування суспільного мовлення, то в більшості країн суспільні мовники не проходять класичної ліцензійної процедури, оскільки їхній статус і право на мовлення закріплюються безпосередньо в законодавстві. Водночас окремі регуляторні органи виконують консультативні або експертні функції щодо надання ліцензій, оцінювання відповідності послуг суспільного мовлення вимогам закону та доцільності фінансування.

Окремим напрямом діяльності регуляторів є оцінювання та запровадження нових послуг суспільного мовлення. У цьому контексті регуляторні органи можуть ухвалювати рішення щодо запуску нових сервісів, аналізувати їхню суспільну значущість або проводити спеціальні дослідження щодо потреб аудиторії. Сукупність цих повноважень дозволяє

поєднати незалежність суспільного мовлення з ефективним захистом прав аудиторії та адаптацією до змін медіасередовища [42].

У більшості європейських країн суспільні мовники зобов'язані регулярно звітувати про свою діяльність, переважно на щорічній основі, подаючи регуляторним органам інформацію про програмну та фінансову діяльність. У ряді держав звітування додатково охоплює окремі напрями, зокрема дотримання програмних і мовних квот, правила висвітлення виборчих процесів, стратегію розвитку, нові послуги та питання захисту аудиторії. Періодичність звітів може відрізнятися залежно від національної моделі регулювання.

Переважна більшість медіарегуляторних органів наділена повноваженнями щодо застосування санкцій у разі порушення законодавства у сфері аудіовізуальних послуг. Найпоширенішими інструментами є попередження та штрафи, а в окремих випадках — тимчасове припинення мовлення, заборона трансляції програм або зміна умов ліцензії. Відкликання ліцензії суспільного мовника розглядається як винятковий захід.

Водночас частина регуляторів вказує на потребу розширення повноважень, насамперед у цифровій сфері, зокрема щодо регулювання онлайн-контенту та послуг на замовлення. Це свідчить про необхідність адаптації механізмів звітування і санкцій до умов цифрової трансформації суспільного мовлення [43].

Звіт «Public service and public interest content in the digital age: the role of regulators» [34] показує нерівномірну динаміку змін у сфері регулювання суспільного мовлення. Частина респондентів не фіксує суттєвих трансформацій, водночас у значній кількості країн тривають реформи або активні дискусії щодо перегляду ролі регулятора, структури управління суспільним мовленням та окремих аспектів його діяльності. Найбільш масштабні зміни відбулися у Великобританії, де регулювання ВВС було

передано від внутрішнього органу управління до незалежного регулятора Ofcom. Це суттєво розширило повноваження регулятора у сфері нагляду за виконанням суспільного мандату, оцінювання діяльності мовника, захисту конкуренції, а також регулювання цифрових і дитячих програмних сервісів.

У Франції реформування було спрямоване на одночасне посилення незалежності суспільного мовника та розширення повноважень національного регулятора, зокрема щодо призначення керівництва. Подібні тенденції щодо зміцнення ролі регулятора зафіксовано також у Греції та Норвегії, де законодавчо закріплено більшу автономію регуляторних органів від урядових структур. Окрему увагу в європейській практиці приділено регулюванню онлайн-сфери. Так, у Швейцарії частину регуляторних повноважень у цифровому середовищі було передано новоствореному незалежному органу, а також розроблено законодавчі ініціативи щодо комплексного регулювання електронних медіа. У Польщі після створення нового національного медіаоргану було запроваджено модель, що передбачає безпосередню участь регулятора у призначенні та звільненні керівних кадрів суспільного мовлення.

Загалом сучасні тенденції у сфері регулювання суспільного мовлення в Європі демонструють посилення ролі незалежних регуляторів, розширення їхніх повноважень, зокрема в цифровому середовищі, а також пошук нових інституційних моделей, здатних забезпечити баланс між незалежністю, підзвітністю та ефективністю суспільного мовлення.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ СУСПІЛЬНИХ МОВНИКІВ В УКРАЇНІ

3.1. Європейські моделі суспільного мовлення та їх застосування в Україні в умовах війни

Суспільне мовлення є ключовим інститутом демократичного суспільства, покликаним забезпечувати громадян достовірною, неупередженою та суспільно значущою інформацією, сприяти розвитку громадянської свідомості, культурного плюралізму та соціальної згуртованості. На відміну від комерційних медіа, діяльність суспільного мовлення не орієнтована на прибуток, а від державних медіа його відрізняє інституційна незалежність і редакційна автономія.

В умовах трансформаційних процесів, зокрема повномасштабної війни, роль суспільного мовлення істотно зростає. Інформаційна безпека, протидія дезінформації, підтримка національної єдності та забезпечення доступу громадян до перевіреної інформації стають ключовими функціями суспільного мовника. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 р. кардинально змінило інформаційний простір держави та актуалізувало потребу в сильному й незалежному суспільному мовленні [44].

Реформування системи суспільного мовлення в Україні, започатковане у 2014 році, продовжується й дотепер. 2024 рік став знаковим етапом для комплексної оцінки досягнутих результатів реформи, ідентифікації наявних проблем та окреслення стратегічних напрямів подальшого розвитку. Особливої уваги потребує аналіз відповідності діяльності суспільного мовлення запитам і очікуванням громадян, рівня забезпечення плюралізму думок, а також ступеня його інституційної та редакційної незалежності від політичного впливу.

Окремим чинником трансформації є цифровізація медіасфери. Активний розвиток цифрових технологій і зміна моделей медіаспоживання зумовлюють необхідність адаптації суспільного мовлення до нових комунікаційних реалій. У цьому контексті важливим є дослідження використання суспільним мовником цифрових платформ для дистрибуції контенту, розширення аудиторії та формування інтерактивної взаємодії з користувачами.

Стратегічний курс України на європейську інтеграцію передбачає приведення національної медіасистеми у відповідність до європейських норм і стандартів. У цьому контексті особливої актуальності набуває оцінювання того, наскільки система суспільного мовлення в Україні відповідає європейським вимогам, зокрема щодо забезпечення інституційної незалежності, плюралізму думок та високої якості медіаконтенту.

Базовим нормативним актом є Закон України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» [45], а також інші нормативно-правові документи, які регламентують діяльність Національної суспільної телерадіокомпанії України та визначають її статус, принципи функціонування і гарантії незалежності.

Важливу складову джерельної бази становлять матеріали міжнародних організацій, зокрема Ради Європи, ОБСЄ та ЮНЕСКО, у яких розглядаються питання свободи слова, розвитку медіа та дотримання європейських стандартів суспільного мовлення в Україні. Також використано офіційні звіти Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, що дозволяють проаналізувати регуляторні аспекти діяльності суспільного мовника та стан медійного ринку загалом [46].

Процес формування системи суспільного мовлення в Україні відбувався поетапно, причому кожен етап мав власні особливості та

супроводжувався специфічними викликами. Перший етап (2014–2017 рр.) був пов'язаний із закладанням нормативно-правових засад суспільного мовлення, створенням Національної суспільної телерадіокомпанії України та початком реформування державних телерадіоорганізацій.

Другий етап розвитку (2017–2020 рр.) характеризувався інституційним становленням НСТУ як повноцінного суспільного мовника, впровадженням нових програмних форматів і розширенням аудиторного охоплення. Починаючи з 2020 року, суспільне мовлення в Україні вступило в нову фазу розвитку, для якої характерні виклики, зумовлені трансформацією медіаландшафту, обмеженістю фінансових ресурсів та посиленням політичного тиску [47].

Узагальнення європейського досвіду засвідчує, що ефективне функціонування суспільного мовлення можливе за умови дотримання базових принципів, серед яких ключовими є забезпечення незалежності, плюралізму, високої якості контенту та його доступності для різних соціальних груп населення.

Генезис суспільного мовлення бере початок у Великій Британії, де у 1922 році було створено British Broadcasting Company Ltd (BBC). Запроваджена модель, що ґрунтувалася на принципах автономності від державної влади та орієнтації на суспільні інтереси, згодом поширилася в інших європейських країнах. Хоча кожна держава пройшла власний шлях становлення суспільного мовлення з урахуванням історичних і культурних особливостей, у демократичних суспільствах воно традиційно виконує роль важливого соціального інституту.

Суспільне мовлення посідає центральне місце в системі стандартів і рекомендацій Ради Європи, розглядаючись як один із ключових інструментів забезпечення демократичного розвитку. Зокрема, Амстердамський протокол 1997 року підкреслює виняткову роль суспільного мовлення у задоволенні демократичних і культурних потреб

суспільства, а також у гарантуванні інформаційного плюралізму та свободи вираження поглядів.

У межах європейської наукової традиції дослідження суспільного мовлення Дж. Блумлер [48] окреслює низку базових характеристик, які визначають його сутність і функціональне призначення. До таких характеристик належать сприяння формуванню інформаційно активного громадянського суспільства та підтримка плюралізму думок; забезпечення виробництва різноманітного й якісного контенту, орієнтованого на всі соціальні групи населення; встановлення високих стандартів якості масових програм і медіапродукту загалом.

Важливим елементом суспільного мовлення є також врахування інтересів національних і соціальних меншин, поширення неупередженої, незалежної та достовірної інформації, а також створення умов для публічних дискусій і розвитку демократичних процесів. Окреме значення має культурна функція суспільного мовлення, що полягає у збереженні та підтримці національної ідентичності, культурних цінностей і традицій. Крім того, суспільний мовник забезпечує доступ громадян до подій, які становлять суспільний інтерес, здійснює системне висвітлення новин і політичних процесів та функціонує на некомерційних засадах, що є однією з ключових умов його незалежності [48].

Система управління суспільним мовленням у європейських країнах зазвичай ґрунтується на діяльності рад директорів або наглядових органів, члени яких призначаються спеціальними колегіальними структурами за участі парламентів або глав держав. Такий механізм покликаний забезпечити баланс між суспільними інтересами та інституційною незалежністю мовника. Водночас у європейській практиці сформувався широкий спектр моделей фінансування суспільного мовлення, серед яких найбільш поширеними є змішані системи, що поєднують бюджетне

фінансування, ліцензійні або абонентські збори, обмежену рекламну діяльність та добровільні внески [49].

У наукових і аналітичних дослідженнях наголошується на необхідності дотримання певних принципів фінансування суспільного мовлення. Зокрема, відповідно до підходів, сформульованих у працях, що узагальнюють висновки міжнародних експертів [50], ефективна модель фінансування має гарантувати незалежність суспільного мовника від державного й комерційного впливу, забезпечувати прогнозованість доходів, компенсувати інфляційні втрати, створювати фінансові умови для конкуренції з комерційними мовниками, а також мати суспільне схвалення механізмів залучення коштів.

У контексті європейського досвіду найбільш ефективною вважається модель фінансування через абонентську плату, яка широко застосовується в країнах Західної Європи та сприяє зменшенню політичної й ринкової залежності суспільного мовлення. Водночас у практиці окремих держав використовуються й альтернативні підходи, зокрема фінансування з державного бюджету або комбіновані моделі, що поєднують кілька джерел доходів [51].

Європейський досвід демонструє різноманіття моделей фінансування суспільного мовлення, що сформувалися з урахуванням національних особливостей окремих держав. Зокрема, у Польщі застосовується система opt-in, за якої громадяни добровільно реєструються як платники абонентської плати [52; 53]. У Франції фінансування суспільних мовників частково забезпечується за рахунок спеціального податку на телебачення і радіомовлення, що спрямовується на покриття їхніх операційних витрат.

У Великій Британії діяльність BBC фінансується переважно за рахунок обов'язкового ліцензійного збору, який сплачують власники телевізорів та пристроїв, призначених для перегляду відеоконтенту. У Німеччині суспільні мовники ARD і ZDF отримують фінансування через

загальний медіаподаток, що забезпечує їм провідні позиції в національному інформаційному просторі та стабільні умови для виконання суспільної місії [54; 55].

7 квітня 2015 року в Україні було офіційно започатковано систему суспільного телерадіомовлення. Запровадження цієї моделі стало результатом орієнтації на європейські практики функціонування медіа та відповіді на потребу запобігання надмірній концентрації засобів масової інформації в руках окремих політичних або економічних груп. Нормативною основою створення суспільного мовлення став Закон України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України», який передбачає функціонування Національної суспільної телерадіокомпанії України (НСТУ) як незалежного мовника, діяльність якого контролюється Наглядовою радою.

Попри інституційне оформлення та поступальний розвиток, суспільне мовлення в Україні стикається з низкою системних викликів. Серед ключових проблем виокремлюються питання забезпечення фінансової незалежності, наявність політичного тиску, конкуренція з потужними комерційними мовниками, а також потреба у підвищенні якості контенту та розширенні аудиторного охоплення. Водночас, незважаючи на зазначені труднощі, українське суспільне мовлення зберігає значний потенціал для подальшого розвитку й реалізації своєї суспільної місії — служіння інтересам громадян, сприяння демократичним процесам і зміцнення національної ідентичності.

Європейська система суспільного мовлення характеризується багатовимірністю та формується під впливом історичних, культурних і політичних особливостей кожної держави. Разом із тим, існують спільні засадничі риси, які об'єднують європейських суспільних мовників у прагненні діяти в інтересах суспільства та підтримувати демократичний розвиток. У більшості європейських країн суспільні мовники функціонують

як незалежні організації, управління якими здійснюється через наглядові ради або ради директорів. До складу цих органів входять представники різних суспільних груп, зокрема громадських організацій, професійних спільнот, науковців та експертів. Наглядові органи визначають стратегічні напрями діяльності мовника, здійснюють контроль за дотриманням принципів незалежності та неупередженості, а також беруть участь у призначенні керівництва [56].

Фінансування суспільного мовлення в європейських країнах здійснюється за різними моделями, що поєднують кілька джерел надходжень. До найбільш поширених належать абонентська плата, яка сплачується власниками телевізійних і радіоприймачів, бюджетне фінансування з боку держави, обмежена рекламна та спонсорська діяльність, а також додаткові доходи від продажу програмної продукції чи ліцензійних прав [57].

Кожна держава формує власну модель фінансування суспільного мовлення з урахуванням національних умов, економічних можливостей та суспільних потреб. Водночас принципово важливим є забезпечення стабільності й прогнозованості фінансових надходжень, оскільки саме ці чинники створюють передумови для інституційної незалежності суспільного мовника та належного виконання ним суспільно значущих функцій.

Програмна політика суспільних мовників у країнах Європи ґрунтується на засадах плюралізму, різноманітності та загальної доступності контенту. Європейські суспільні мовники орієнтуються на задоволення інформаційних, культурних і освітніх потреб різних соціальних груп, зокрема національних і мовних меншин, осіб з інвалідністю, дітей та молоді.

У межах своєї діяльності суспільні мовники формують широкий спектр програмного наповнення. До нього належать новинні та аналітичні

програми, спрямовані на об'єктивне й неупереджене висвітлення подій у національному та міжнародному вимірах; культурні проєкти, орієнтовані на популяризацію національної культури, мистецтва й підтримку творчих ініціатив; освітні програми, що розширюють доступ до знань і сприяють розвитку освіти; а також розважальний контент, який поєднує якість і соціальну відповідальність та виконує рекреаційну функцію [58].

Рада Європи, а також інші міжнародні організації, сформували комплекс стандартів і рекомендацій, що визначають основні принципи функціонування суспільного мовлення. Серед ключових вимог виокремлюється забезпечення незалежності суспільних мовників від органів державної влади, політичних акторів і комерційних інтересів. Важливе значення має також дотримання принципу плюралізму, відповідно до якого програмний контент має відображати різні точки зору та сприяти розвитку відкритого суспільного діалогу. Окрему увагу приділяють якості медіаконтенту, що передбачає відповідність високим стандартам професіоналізму, а також принципу доступності, який гарантує рівний доступ до програм для всіх соціальних груп, зокрема для осіб з інвалідністю.

У сучасних умовах суспільне мовлення в країнах Європи стикається з низкою системних викликів. Одним із них є трансформація медіаландшафту, зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій і появою нових медіаплатформ, що змінюють моделі споживання інформації та розважального контенту. Не менш актуальними залишаються фінансові проблеми, спричинені економічною нестабільністю та скороченням державної підтримки, а також випадки політичного тиску, коли окремі уряди намагаються впливати на редакційну політику суспільних мовників та обмежувати їхню інституційну автономію [59].

Попри зазначені труднощі, суспільне мовлення в Європі зберігає статус одного з ключових елементів демократичного суспільства. Воно

відіграє важливу роль у забезпеченні громадян достовірною інформацією, сприяє розвитку культури й освіти, а також підтримує суспільний діалог і демократичні процеси.

Суспільні мовники країн Європи активно взаємодіють між собою, обмінюються професійним досвідом і реалізують спільні медійні ініціативи. Важливу роль у координації такої співпраці відіграє Європейський мовний союз (European Broadcasting Union, EBU), який виступає провідною платформою для обміну контентом, розроблення спільних стандартів, підтримки інноваційних проєктів та захисту інтересів суспільних мовників на міжнародному рівні [60].

Суспільне мовлення в Україні посідає важливе місце в системі демократичних інститутів, сприяючи формуванню громадянської свідомості, розвитку культурного різноманіття та забезпеченню інформаційного плюралізму. Попри певні досягнення, процес становлення та зміцнення суспільного мовлення залишається незавершеним і потребує подальшого вдосконалення законодавчої бази, забезпечення стабільного фінансування, підвищення якості програмного продукту та посилення інституційної незалежності мовника. Важливим чинником успішного розвитку є врахування європейського досвіду та залучення до цього процесу широкого кола зацікавлених сторін, зокрема експертного середовища, журналістської спільноти, громадських організацій і представників органів влади [61].

Україна, подібно до інших європейських держав, декларує прагнення до формування ефективної та незалежної системи суспільного мовлення. У цьому контексті Закон України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» заклав важливі правові основи для функціонування Національної суспільної телерадіокомпанії України. Водночас подальший розвиток цієї системи потребує забезпечення належного фінансування НСТУ, захисту її від політичного впливу та створення сприятливих умов для виробництва

якісного, конкурентоспроможного й суспільно значущого контенту. Суспільне мовлення в Україні має виконувати роль платформи для суспільної консолідації, розвитку культури й освіти, а також забезпечення громадян об'єктивною та достовірною інформацією.

Разом із тим, суспільне мовлення в Україні, як і в багатьох інших країнах, стикається з низкою системних проблем, що ускладнюють повноцінне виконання його функцій. Однією з ключових є проблема недостатнього та нестабільного фінансування. Законодавчо встановлена норма фінансування НСТУ на рівні не менше 0,2 % видатків загального фонду Державного бюджету України за попередній рік на практиці часто не дотримується, що призводить до хронічного недофінансування та зростання залежності від державних рішень. Додатковим чинником фінансової нестабільності є заборгованість перед міжнародними партнерами та обмежені можливості залучення альтернативних джерел фінансування, зокрема спонсорства або платних послуг, що потребує чіткого законодавчого врегулювання.

Суттєвим викликом залишається і політичний тиск. Незважаючи на формальні гарантії незалежності, суспільне мовлення в Україні періодично зазнає впливу з боку політичних акторів і бізнес-груп, що може проявлятися, зокрема, у кадрових рішеннях або спробах втручання в редакційну політику. Це, своєю чергою, створює ризики цензури та самоцензури серед журналістів і негативно позначається на довірі аудиторії.

Не менш актуальною є проблема конкуренції з комерційними мовниками, які володіють значними фінансовими ресурсами та орієнтуються переважно на розважальний і стандартизований контент. У таких умовах суспільне мовлення змушене шукати власну нішу, пропонуючи унікальні формати та програми, що відповідають суспільним потребам і стандартам соціальної відповідальності [62].

Окрему групу проблем становлять питання якості контенту та залучення аудиторії. Суспільне мовлення нерідко критикують за недостатню інноваційність програм і складнощі у роботі з молодіжною аудиторією, яка дедалі частіше надає перевагу цифровим платформам і соціальним мережам. Крім того, залишається актуальною проблема регіональної нерівномірності мовлення та недостатнього представництва інтересів різних регіонів і національних меншин, що вимагає розширення регіональної мережі та диверсифікації контенту.

Важливою перепорою для розвитку суспільного мовлення є також низький рівень поінформованості громадян про його роль і функції. Значна частина суспільства не усвідомлює значення незалежного суспільного мовлення для демократичного розвитку, що зумовлює потребу в проведенні системних інформаційно-просвітницьких кампаній.

Подолання зазначених проблем можливе лише за умови комплексного підходу, який передбачає вдосконалення законодавства, забезпечення стабільного фінансування, посилення інституційної незалежності, підвищення якості контенту та активне залучення громадянського суспільства до процесу розвитку суспільного мовлення. У цьому контексті європейський досвід виступає важливим орієнтиром для України, дозволяючи з урахуванням успіхів і помилок інших держав сформуванню власної моделі суспільного мовлення, що відповідатиме національним потребам і сприятиме зміцненню демократичного суспільства.

3.2. Основні проблеми впровадження стандартів суспільного мовлення в Україні та фактори впливу

Впровадження стандартів суспільного мовлення (незалежність, редакційна автономія, точність і баланс, підзвітність, етичність, безпека, доступність контенту для різних груп) в Україні відбувається в умовах подвійного тиску: з одного боку — необхідність відповідати європейським

підходам до public service media (PSM), з іншого — реалії повномасштабної війни та воєнного стану. Це створює комплекс проблем, що впливають як на нормативне забезпечення стандартів, так і на їх практичну реалізацію в редакційній роботі.

Однією з ключових перешкод для сталого впровадження стандартів є фінансова вразливість суспільного мовника, адже саме ресурси визначають, чи можуть редакційні принципи бути підтримані інституційно (процедурами, кадрами, технологіями), а не лише декларативно. Законодавчо закріплено принцип «належного фінансування» НСТУ окремим рядком у Державному бюджеті України на рівні не менше 0,2% видатків загального фонду Держбюджету за попередній рік [63]. Така формула має забезпечити мінімальний фінансовий «поріг безпеки» і знизити ризик залежності від ситуативних політичних рішень.

Водночас у практиці впровадження стандартів критичною є не лише наявність норми, а й реальна повнота, стабільність і передбачуваність фінансування протягом бюджетного року. Будь-які відхилення від запланованих обсягів або нерівномірність фінансування прямо б'ють по ключових компонентах якості й незалежності, зокрема:

1) Редакційні стандарти (точність, баланс, верифікація): потребують часу та окремих ролей (редактори-верифікатори, фактчекери, продюсери, юридичний супровід). За умов дефіциту коштів редакції часто вимушені працювати «в одному темпі» з комерційними медіа або соцмережами, що підвищує ризики помилок і спрощення жанрів.

2) Кадрова стійкість і навчання: стандарти неможливо утримувати без системної підготовки персоналу (етика, робота з травмою, воєнна комунікація, OSINT, безпека джерел). Недофінансування посилює плинність кадрів, вигорання, втрату компетенцій і залежність від «універсальних» працівників замість спеціалізованих команд.

3) Регіональна мережа та доступність: суспільна місія передбачає покриття різних груп аудиторії та регіонів. Фінансові обмеження призводять до скорочення виробництва на місцях, зменшення виїздів, слабшої присутності в громадах, що знижує відчуття «свого» мовника та підриває довіру.

4) Технології та інфраструктура: модернізація студій, монтажних, кіберзахист, резервування даних, розвиток цифрових платформ і доступність (субтитрування, переклад жестовою мовою, адаптації) — це регулярні витрати, без яких стандарти «сучасного» суспільного мовлення фактично не виконуються.

5) Підзвітність і прозорість: підготовка публічних звітів, робота зі скаргами, внутрішній контроль якості, комунікація з аудиторією також потребують ресурсів. Без цього слабшають механізми суспільного контролю, які є базою легітимності PSM.

Таким чином, фінансова модель є не просто господарським питанням, а фактором редакційної незалежності та якості: коли мовник змушений постійно «виживати», стандарти переходять у режим точкового виконання, а не системи. Саме тому гарантія 0,2% у законі [63] є необхідною умовою, але її недостатньо без фактичного дотримання принципів повного та стабільного фінансування, що дозволяє планувати контент, розвивати регіони, інвестувати в якість і зберігати довіру аудиторії.

Така формула має захищати мовника від ситуативних політичних рішень і забезпечувати мінімальну прогнозованість ресурсів.

Однак навіть за наявності правової норми проблема полягає не лише у «розмірі коштів», а й у передбачуваності та повноті фінансування, від яких напряду залежать: технологічна модернізація, регіональна мережа, навчання кадрів, системи внутрішнього контролю якості (fact-checking, редакційні процедури), виробництво суспільно важливого контенту та розвиток цифрових платформ. Європейська Комісія у звіті щодо України

(2024) окремо наголошує на потребі адекватного фінансування суспільного мовника, щоб він міг виконувати роль, визначену національним законодавством [64].

Недостатність ресурсів ускладнює й інституційне закріплення стандартів, оскільки в умовах постійної економії редакційна діяльність дедалі частіше набуває реактивного, а не стратегічного характеру. За браку фінансування пріоритет надається оперативному новинному виробництву, тоді як аналітичні, просвітницькі та розслідувальні формати, які є ключовими для виконання суспільної функції мовлення, опиняються на периферії редакційного планування. Це призводить до спрощення жанрової структури контенту, зменшення різноманіття тем і зниження глибини висвітлення суспільно значущих процесів.

Окремою проблемою є втрата інституційної пам'яті та експертизи. Нестабільне фінансування унеможлиблює довгострокові кадрові стратегії, системне підвищення кваліфікації та формування професійних шкіл усередині суспільного мовника. Як наслідок, стандарти часто залежать не від усталених процедур, а від особистої відповідальності окремих журналістів чи редакторів, що робить їх застосування фрагментарним і вразливим до змін персоналу або управлінських рішень.

Крім того, обмежені ресурси підсилюють асиметрію між центральним і регіональним рівнями мовлення. Регіональні філії, які відіграють ключову роль у відображенні локальних проблем, інтересів громад і регіонального різноманіття, часто працюють у гірших умовах — із застарілою технічною базою, меншими командами та обмеженим доступом до навчальних програм. Це не лише ускладнює дотримання єдиних стандартів якості, а й послаблює принцип універсальності та доступності, що є фундаментальним для моделі суспільного мовлення.

У стратегічному вимірі фінансова нестабільність знижує стійкість суспільного мовника до зовнішніх впливів, зокрема політичних і

комерційних. За відсутності гарантованого та прогнозованого фінансування зростає ризик використання бюджетних рішень як інструменту непрямого тиску, що суперечить європейським принципам незалежності public service media. Таким чином, проблема ресурсного забезпечення виходить за межі економічного питання і перетворюється на системний виклик демократичному характеру суспільного мовлення, впливаючи на здатність НСТУ повноцінно реалізовувати редакційні стандарти та зберігати довіру аудиторії.

Повномасштабна війна радикально підвищила вимоги до суспільних медіа й одночасно зробила їх роботу значно ризикованішою. В умовах щоденних атак, загроз для цивільної інфраструктури та інформаційних операцій ворога журналістські стандарти (перевірка фактів, баланс, робота з джерелами, відповідальна мова) мають застосовуватися в середовищі, де:

- інформація швидко змінюється, а підтвердження може бути обмеженим;
- існують об'єктивні обмеження на поширення чутливих даних (безпека військових, геолокація, наслідки ударів);
- зростає частка контенту, що виробляється «в полі», а значить — під ризиком для життя.

Міжнародні організації системно фіксують масштаб загроз для медійників під час війни. Зокрема, Інститут масової інформації повідомляє про значну кількість загиблих працівників медіа внаслідок дій РФ у період війни, що відображає загальну небезпеку професії та впливає на кадрову сталість і спроможність редакцій [65].

Аналогічно RSF наголошує на численних випадках нападів, загибелі та незаконного утримання журналістів у контексті війни [66].

За таких умов суспільний мовник змушений балансувати між швидкістю інформування й стандартизованою перевіркою фактів, між потребою підтримувати стійкість суспільства і вимогою зберігати

дистанцію від пропагандистських практик. Додатковий виклик — інформаційна війна (дезінформація, викиди, підміна джерел, «псевдоексперти»), яка підвищує навантаження на редакційні фільтри якості.

Стандарт незалежності суспільного мовника реалізується не лише через редакційні принципи, а й через систему управління та гарантії невтручання. У кризовий період політичні ризики зазвичай зростають: влада та різні політичні актори можуть бути зацікавлені в «єдиному голосі», контролі порядку денного або пріоритезації позитивних наративів.

Європейські інституції у своїх оцінках медіасередовища України підкреслюють важливість одночасно:

- гарантувати безпеку та свободу медіа,
- забезпечувати умови для незалежної роботи суспільного мовника, включно з фінансуванням [64].

У цьому контексті незалежність стає не абстрактною цінністю, а умовою довіри: якщо аудиторія підозрює політичну керованість, суспільний мандат слабшає.

Окремий вузол проблем — надзвичайні інформаційні формати у воєнний час, які потенційно звужують плюралізм. Показово, що за даними, які наводить ІМІ (з посиланням на опитування), довіра до загальнонаціонального телемарафону «Єдині новини» знижувалася впродовж 2022–2023 років [67].

Для суспільного мовника це створює складне середовище: він має забезпечувати суспільну консолідацію та інформування, але не втратити принципи балансу, критичності й відокремлення фактів від оцінок.

Довіра — ключовий «нематеріальний актив» суспільного мовника: без неї стандарти існують формально, але не працюють як суспільний контракт. Українське медіаспоживання в умовах війни характеризується зростанням ролі соцмереж і мобільних платформ: за результатами

дослідження USAID/Internews (2023), значна частка аудиторії отримує новини із соціальних мереж і споживає їх зі смартфонів [68].

Це означає, що суспільний мовник змушений конкурувати в середовищі, де алгоритми підсилюють емоційність і поляризацію, а не стандарти точності й балансу.

Водночас загальний рівень довіри до медіа як інституції в Україні залишається проблемним: КМІС у динаміці 2021–2024 років фіксує, що довіра до українських медіа є відносно низькою та змінюється нерівномірно [69].

У такому контексті суспільному мовнику потрібно одночасно:

- утримувати «високу планку» стандартів (що інколи програє швидкості соцмереж),
- бути достатньо присутнім у цифрових середовищах (де правила диктує платформа),
- комунікувати прозорість (пояснювати, чому певна інформація не публікується або перевіряється довше).

Дані щорічних досліджень Internews також вказують на зміни в споживанні новин на платформах Суспільного, що відображає важливість мультиплатформної стратегії для збереження контакту з аудиторією [70].

Навіть найкраща нормативна рамка не гарантує якості без внутрішніх редакційних процедур. Практичне впровадження стандартів потребує:

- постійного навчання (робота з травмою, воєнна етика, OSINT, фактчекінг, дані),
- зрілої управлінської моделі (внутрішній контроль якості, політики щодо конфлікту інтересів),
- технологій (архівування, верифікаційні інструменти, кібербезпека, захист джерел).

У воєнний період ці потреби зростають, але ресурси часто скорочуються, а кадрова плінність збільшується через мобілізацію, евакуацію, релокацію редакцій або психологічне виснаження. Тому стандарти суспільного мовлення стають «дорогими» в реалізації: вони вимагають часу, компетенцій і системності — дефіцитних ресурсів під час війни.

Помітним чинником стійкості впровадження стандартів є міжнародна підтримка — експертна, організаційна та мережова. Рада Європи декларує продовження підтримки стратегічного розвитку українського суспільного мовника, підкреслюючи його роль як незалежного та довіреного джерела інформації [71].

Також співпраця з Європейською мовною спілкою (EBU) відображає інтеграцію в європейський професійний простір і допомагає посилювати політики якості навіть у кризових умовах (зокрема, через проєкти, спрямовані на інституційну спроможність) [72].

Отже, основні проблеми впровадження стандартів суспільного мовлення в Україні зосереджені навколо чотирьох взаємопов'язаних блоків: фінансова нестабільність і ресурсні обмеження, воєнні ризики та режим надзвичайності, політичні ризики й загрози інституційній незалежності, крихкість довіри та конкуренція з цифровими платформами. При цьому міжнародні оцінки та рекомендації підкреслюють: для збереження демократичної функції суспільного мовника критичними є адекватне фінансування, гарантії незалежності та безпеки журналістів, а також системна робота з довірою аудиторії через прозорість і якість контенту.

3.3. Рекомендації щодо гармонізації та розвитку стандартів суспільного мовлення в Україні (на прикладі ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України») з європейськими практиками

Гармонізація стандартів суспільного мовлення в Україні з європейськими практиками є необхідною умовою зміцнення демократичних інститутів, розвитку медіаплюралізму та підвищення довіри громадян до національних медіа. У країнах Європейського Союзу суспільне мовлення розглядається як ключовий елемент демократичної інфраструктури, покликаний забезпечувати реалізацію права громадян на достовірну, збалансовану та суспільно значущу інформацію, сприяти формуванню громадянської свідомості та соціальної згуртованості.

ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України» (НСТУ), виконуючи роль єдиного суспільного мовника держави, перебуває в центрі процесу імплементації цих стандартів у національний медіапростір. Водночас діяльність НСТУ відбувається в умовах низки системних викликів, зокрема нестабільного та недостатнього фінансування, інституційної вразливості до зовнішнього впливу, кадрового дефіциту та потреби в постійному професійному розвитку журналістів, а також необхідності прискореної цифрової трансформації. Додатковим ускладнювальним чинником є функціонування суспільного мовлення в умовах воєнного стану, що підвищує вимоги до дотримання професійних стандартів, етичної відповідальності та інформаційної безпеки.

З огляду на результати аналізу європейських стандартів суспільного мовлення та практик їх упровадження, а також з урахуванням специфіки українського соціально-політичного контексту, доцільно сформулювати комплекс рекомендацій, спрямованих на подальшу гармонізацію та розвиток стандартів діяльності НСТУ. Такі рекомендації мають охоплювати інституційно-правові, редакційно-професійні, кадрові та технологічні аспекти, забезпечуючи системний і послідовний характер реформування суспільного мовлення відповідно до європейських демократичних цінностей.

Першочерговим напрямом гармонізації є вдосконалення інституційної та нормативно-правової бази функціонування суспільного мовника. Доцільно:

- забезпечити стабільність та передбачуваність фінансування НСТУ відповідно до норм чинного законодавства, наближаючи механізми фінансування до європейських моделей, де фінансова незалежність розглядається як ключова гарантія редакційної автономії. За рекомендаціями Ради Європи, держави-члени повинні гарантувати безперервне та належне забезпечення ресурсами організацій суспільного мовлення з тим, щоб вони могли виконувати свої завдання без політичного чи адміністративного тиску. Такий підхід закріплено в Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи R (96) 10 щодо гарантій незалежності суспільного мовлення та подальших рішеннях Комітету міністрів щодо фінансування суспільного мовлення [73; 74];

- посилити гарантії редакційної незалежності, зокрема шляхом мінімізації можливостей політичного чи адміністративного впливу на формування редакційної політики. Створити та популяризувати редакційні керівництва та кодекси етики, що відповідають принципам PSM (нейтральність, точність, справедливість, відповідальність) [75];

- удосконалити механізми публічної підзвітності НСТУ, зокрема через регулярні звіти перед суспільством, відкриті обговорення програмної політики та ефективне функціонування наглядових органів. Для цього необхідно розробити стандартизовані індикатори ефективності суспільного мовлення з подальшим аналізом та оприлюдненням результатів.

Важливим аспектом гармонізації є подальший розвиток редакційних стандартів, що відповідають практикам провідних європейських суспільних мовників. У рекомендаціях Ради Європи щодо стандартів суспільного мовлення підкреслюється, що незалежність редакційної політики, неупередженість і прозорість є невід'ємними елементами діяльності

ефективних суспільних мовників, і саме вони створюють передумови для реалізації права громадян на достовірну інформацію [76].

Для НСТУ такі міжнародні настанови мають бути не лише джерелом загальної ідеї, але і практичним орієнтиром для вдосконалення редакційних керівництв і внутрішніх стандартів, що мають стати адекватними відповідями на виклики інформаційного середовища, включно з поширенням дезінформації, необхідністю розмежування фактів і коментарів та забезпеченням рівного висвітлення позицій усіх соціальних груп. Водночас у специфічних умовах сучасної України – зокрема за умов триваючого конфлікту й інформаційного тиску – велика увага приділяється етичній відповідальності журналістів, захисту прав людини, недопущенню дискримінації та мови ворожнечі як невід’ємним складовим редакційної практики.

У цьому контексті доцільно:

- систематично оновлювати та деталізувати редакційні настанови НСТУ, акцентуючи увагу на принципах точності, балансу, неупередженості та розмежування фактів і коментарів;
- розширювати практики внутрішнього контролю якості контенту, включно з фактчекінгом, редакційним аналізом помилок та публічним їх визнанням;
- посилювати етичну складову журналістської діяльності, зокрема щодо захисту прав людини, недискримінації, мови ворожнечі та дотримання стандартів у кризових і воєнних умовах.

Європейський досвід розвитку суспільного мовлення переконливо засвідчує, що його сталість і ефективність безпосередньо залежать від якості людського капіталу, професійного рівня журналістів і редакторів, а також від сформованої культури суспільної відповідальності в редакціях. У документах Ради Європи та Європейського мовного союзу (EBU) наголошується, що саме інвестиції в освіту, безперервне професійне

навчання та розвиток нових компетенцій є ключовою передумовою дотримання високих редакційних і етичних стандартів суспільного мовлення.

Для НСТУ ця проблематика є особливо актуальною з огляду на кадрові втрати, зростання навантаження на редакції в умовах війни та необхідність адаптації до нових форматів цифрового мовлення. Відтак розвиток людського капіталу має розглядатися не як допоміжний напрям, а як стратегічний елемент гармонізації українського суспільного мовлення з європейськими практиками. У зв'язку з цим доцільно:

- запровадити системні програми підвищення кваліфікації журналістів та редакторів НСТУ, зокрема за участю європейських експертів і партнерських мовників;
- розвивати спеціалізації, актуальні для сучасного суспільного мовлення: дата-журналістику, аналітичну журналістику, роботу з відкритими даними, мультимедійний сторітелінг;
- стимулювати формування професійної культури відповідальності, орієнтованої на служіння суспільним інтересам, а не комерційним чи політичним запитам.

У контексті європейських практик суспільні мовники дедалі більше орієнтуються на цифрові платформи та інноваційні формати взаємодії з аудиторією, що зумовлено трансформацією медіаспоживання, зростанням ролі онлайн-середовища та конкуренцією з глобальними цифровими платформами. Європейський мовний союз наголошує, що цифрова трансформація є не лише технологічним процесом, а стратегічним напрямом розвитку суспільних медіа, спрямованим на збереження їхньої суспільної місії, універсальності доступу та довіри аудиторії.

Для ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України» цифрова трансформація є також інструментом адаптації до умов війни, фрагментації аудиторії та зростання попиту на оперативний, аналітичний і

мультимедійний контент. У цьому контексті доцільно орієнтуватися на досвід провідних європейських суспільних мовників (BBC, ARD, ZDF, France Télévisions), які поєднують традиційне мовлення з розвиненими цифровими екосистемами та інтерактивними сервісами.

Для НСТУ актуальними є такі кроки:

- активний розвиток цифрових сервісів і платформ, що забезпечують доступність контенту для різних аудиторних груп;
- упровадження нових форматів суспільно значущого контенту, зокрема інтерактивних, мультимедійних та аналітичних проєктів;
- використання цифрових інструментів для зворотного зв'язку з аудиторією, що сприятиме зростанню довіри та підзвітності мовника.

Таким чином, цифрові інновації мають розглядатися не як допоміжний елемент, а як стратегічний ресурс розвитку НСТУ, що забезпечує гармонізацію українського суспільного мовлення з європейськими практиками та посилює його роль у демократичному суспільстві [77; 78].

Гармонізація стандартів суспільного мовлення неможлива без активної міжнародної співпраці та включення національного мовника до європейських професійних мереж. Європейська практика засвідчує, що саме міжінституційна взаємодія, обмін досвідом і спільна розробка стандартів сприяють уніфікації редакційних підходів, підвищенню якості контенту та зміцненню незалежності суспільних мовників. У документах Ради Європи та Європейського мовного союзу наголошується, що участь у міжнародних мережах є важливою умовою сталого розвитку суспільних медіа та їх здатності ефективно виконувати демократичну місію в умовах глобалізованого інформаційного простору.

Для НСТУ міжнародна співпраця має особливе значення в контексті європейської інтеграції України, а також функціонування суспільного мовлення в умовах війни та післявоєнної відбудови. Європейський досвід

може слугувати джерелом ефективних рішень щодо роботи в кризових умовах, забезпечення інформаційної стійкості суспільства та протидії дезінформації, що підкреслюється і в документах Європейської комісії [79; 80].

У цьому контексті доцільно:

- розширювати співпрацю з Європейським мовним союзом (EBU) та суспільними мовниками країн ЄС;
- брати участь у спільних проєктах, навчальних програмах і дослідницьких ініціативах, спрямованих на обмін найкращими практиками;
- адаптувати європейський досвід з урахуванням українського соціально-політичного та безпекового контексту, зокрема умов війни та післявоєнної відбудови.

Запропоновані рекомендації свідчать, що гармонізація стандартів суспільного мовлення в Україні є багатовимірним і комплексним процесом, який охоплює правові, інституційні, професійні та технологічні аспекти функціонування медіасистеми. Її успішна реалізація потребує не фрагментарних змін, а системного підходу, що передбачає узгодженість державної медіаполітики, редакційної автономії, стабільного фінансування, професійного розвитку кадрів і впровадження цифрових інновацій.

Упровадження запропонованих заходів сприятиме посиленню інституційної спроможності ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України», підвищенню якості суспільно значущого контенту та зміцненню стандартів журналістської доброчесності й відповідальності. Водночас гармонізація з європейськими практиками створює передумови для зростання довіри громадян до суспільного мовлення, що є критично важливим чинником функціонування демократичного суспільства, особливо в умовах інформаційних загроз, дезінформації та воєнних викликів.

Особливого значення набуває те, що реалізація цих рекомендацій дозволить НСТУ не лише адаптувати європейські стандарти, а й інтегрувати їх у національний контекст з урахуванням соціально-політичних і безпекових реалій України. Це забезпечить баланс між універсальними демократичними принципами суспільного мовлення та специфічними завданнями, пов'язаними з функціонуванням медіа в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Таким чином, подальший розвиток суспільного мовлення в Україні має розглядатися як стратегічний напрям державної політики та суспільного розвитку, а ПАТ «НСТУ» – як ключовий інститут демократичної комунікації, здатний виконувати інтегративну, інформаційну й культурну функції відповідно до європейських стандартів і сучасних викликів глобального медіасередовища.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено комплексне дослідження стандартів суспільного мовлення як важливого інституту демократичного суспільства шляхом їх теоретичного осмислення, аналізу європейського досвіду та порівняння з українською практикою. Досягнення мети дослідження забезпечено послідовним виконанням поставлених завдань, що дозволило сформулювати такі основні висновки:

1. У ході дослідження встановлено, що суспільне мовлення є ключовим інститутом демократії, покликаним забезпечувати право громадян на доступ до достовірної, збалансованої та суспільно значущої інформації. Його функціонування ґрунтується на принципах редакційної незалежності, політичної неупередженості, універсальної доступності та підзвітності суспільству. З'ясовано, що суспільне мовлення виконує низку взаємопов'язаних функцій — інформаційну, освітню, культурну та інтегративну, реалізація яких сприяє формуванню поінформованої громадської думки та розвитку громадянського суспільства. Аналіз моделей суспільного мовлення засвідчив, що, попри наявність різних національних підходів, їх об'єднує спільна демократична ціннісна основа.

2. Визначено, що стандарти суспільних мовників у сучасному медіапросторі становлять багаторівневу систему етичних, редакційних і професійних норм, які регламентують як зміст медіаконтенту, так і процес його виробництва. Дотримання цих стандартів є вирішальним чинником формування довіри аудиторії та якісної відмінності суспільного мовлення від комерційних і державних медіа. Особливу роль відіграють принципи точності, балансу думок, відокремлення фактів від коментарів, недискримінації та відповідальності перед суспільством.

3. Узагальнення наукових підходів до компаративного аналізу медійних стандартів дозволило обґрунтувати доцільність використання комплексної методології дослідження. Встановлено, що поєднання

інституційного, нормативно-етичного, культурологічного, порівняльно-контентного та соціологічного підходів забезпечує більш повне розуміння як формально закріплених стандартів, так і реальних журналістських практик. Такий підхід є особливо важливим для аналізу медіасистем країн з різними політичними та соціокультурними умовами розвитку.

4. Аналіз європейських стандартів у галузі суспільного мовлення засвідчив, що вони ґрунтуються на чітко визначених демократичних принципах, закріплених у документах Ради Європи та Європейської мовної спілки. До ключових стандартів належать редакційна автономія, стабільне та прозоре фінансування, політична нейтральність, плюралізм думок, публічна підзвітність і орієнтація на суспільний інтерес. Європейський досвід доводить, що ефективне функціонування суспільного мовлення можливе лише за умови реального, а не декларативного дотримання цих принципів.

5. Порівняльний аналіз стандартів суспільних мовників країн Європи та України на прикладі ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України» показав, що український суспільний мовник інституційно орієнтується на європейську модель суспільного мовлення. Водночас встановлено, що практична реалізація стандартів в Україні ускладнюється низкою чинників, зокрема нестабільністю фінансування, впливом політичного середовища та обмеженими ресурсами, що позначається на якості й системності дотримання стандартів.

6. Дослідження особливостей функціонування суспільного мовлення в умовах цифрової ери дозволило виявити як нові можливості, так і нові виклики для суспільних мовників. З одного боку, цифрові платформи сприяють розширенню аудиторії, інтерактивності та жанрової різноманітності контенту, з іншого — підвищують ризики поширення дезінформації та знижують увагу до стандартів якості. У цих умовах роль

суспільного мовлення як джерела перевіреної та відповідальної інформації істотно зростає.

7. Установлено, що європейські моделі суспільного мовлення можуть бути застосовані в Україні лише з урахуванням національного контексту, зокрема умов війни та необхідності забезпечення інформаційної безпеки. В умовах збройної агресії відбувається переосмислення окремих журналістських стандартів, зокрема балансу думок і неупередженості, що вимагає поєднання професійної відповідальності з дотриманням демократичних цінностей.

8. Виявлено основні проблеми впровадження стандартів суспільного мовлення в Україні, серед яких ключовими є фінансова нестабільність, ризики політичного тиску, кадрові та організаційні обмеження, а також вплив кризового та воєнного контексту на редакційні практики. Ці фактори знижують спроможність суспільного мовника повною мірою виконувати свою демократичну місію.

9. На основі проведеного дослідження розроблено рекомендації щодо гармонізації та розвитку стандартів суспільного мовлення в Україні, спрямовані на посилення редакційної незалежності, удосконалення системи внутрішнього контролю якості, підвищення професійного рівня журналістів і ширше впровадження європейських практик у діяльність ПАТ «НСТУ».

Отже, розвиток суспільного мовлення в Україні є складним і багатовимірним процесом, який потребує не лише формального запровадження європейських стандартів, а й створення реальних інституційних, фінансових та професійних умов для їх практичної реалізації. Подальша гармонізація стандартів суспільного мовлення з європейськими практиками є необхідною передумовою зміцнення демократичних процесів, підвищення довіри громадян до медіа та розвитку сучасного українського медіапростору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Суспільне мовлення: чому це важливо? URL : <https://artefact.live/суспільне-мовлення-чому-це-важливо/>
2. Кирич І. Суспільне чи громадське? Мовлення чи телерадіомовлення? Уніфікація термінів. *Теле- та радіожурналістика*. 2013. Вип. 12. С. 98–104.
3. Громадське мовлення чи суспільне телерадіомовлення? URL : <https://web.archive.org/web/20071111140924/http://www.telekritika.ua/media-suspilstvo/suspilne-movlennya/2005-01-28/5551/>
4. Price Monroe E., Krug P. The Enabling Environment For Free And Independent Media. Contribution to Transparent and Accountable Governance. *Occasional Papers Series of USAID*. Washington, DC, 2002. 54 p.
5. Іванов Д. Шлях до суспільства знань: роль суспільного телебачення і радіомовлення у питанні суспільних трансформацій. *Правові питання трансформації інформаційного суспільства в суспільство знань, як основи інноваційного розвитку України* : матер. наук.-практ. «круглого» столу (27 квітня 2016 р.). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2016. С. 88-93.
6. McQuail D. *McQuail's Mass Communication Theory*. London : Sage. 2010. 632 p.
7. Santos L. A., Bianico N. Public service media and participation. *Comunicação e Sociedade*. 2016. Pp. 13-18.
8. Democracy and Public Service Media. URL : https://www.ebu.ch/publications/research/login_only/report/democracy-psm
9. Recommendation CM/Rec (2011) 7 on a new notion of media (2013). URL : <https://edoc.coe.int/en/media/8019-recommendation-cmrec20117-on-a-new-notion-of-media.html#>
10. Blumler J. G., Coleman S. Democracy and the Media—Revisited. *Journal of the European Institute for Communication and Culture*. 2015. Vol. 22. № 2. Pp. 111-128.

11. Scannell P. *Television and the Meaning of Live*. Cambridge : Polity Press. 2014. 253 p.
12. Syvertsen T., Enli G., Mjøs O. J., Moe H. *The Media Welfare State: Nordic Media in the Digital Era*. University of Michigan Press. 2014. URL : <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/24027/1/1006106.pdf>
13. Hallin D. C., Mancini P. *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics*. Publisher : Cambridge University Press. 2012. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511790867>
14. Різун В. В. Маци. *Тексти лекцій*. Київ : Видавництво Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченко, 2003. 116 с.
15. Curran J. *Media and Democracy*. New York : Routledge. 2011. 272 p.
16. Зернецька О. В. Глобальна медіакультура як дзеркало розвитку людства. *Зовнішні справи*. 2019. № 4-5. С. 48-53.
17. Entman R. M. Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*. 1993. Vol. 43(4). Pp. 51–58.
18. *Новинна грамотність : посібник / заг. ред. Н. Лигачова, О. Довженко, Д. Дуцик, Д. Тарадай*. Київ : «Детектор медіа», 2018. 120 с.
19. Deuze M. What Is Journalism? Professional Identity and Ideology of Journalists Reconsidered. *Journalism*. 2005. Vol. 6(4). Pp. 442–464.
20. Яремчук С. С. *Соціологія масової комунікації : навч. посібник*. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. 248 с.
21. World Press Freedom Index. URL : <https://rsf.org/en/index>
22. Рекомендація 748 (1975) Парламентської асамблеї Ради Європи «Щодо ролі національного мовлення та управління ним». URL : <https://iplex360.com.ua/npa.php?doc=1014.518.0>
23. Віденська Декларація Європейського симпозиуму Міжнародного інституту преси з проблем ЗМІ, Відень, 22–24 вересня 1993 р. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/mu93378>

24. Європейські стандарти у галузі суспільного мовлення / за ред. Шевченка Т. С., Сушко О. А. Київ : Тютюкін, 2010. 264 с.

25. Рекомендація № R (96) 10 «Про гарантії незалежності громадського телерадіомовлення». URL : <https://cedem.org.ua/library/rekomendatsiya-r-96-10-pro-garantiyi-nezalezhnosti-gromadskogo-teleradiomovlennya/>

26. Рекомендація № R (99) 1 Комітету міністрів Ради Європи «Про заходи щодо сприяння плюралізму в ЗМІ». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_095#Text

27. Recommendation 1878 (2009). URL : <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17763&lang=en>

28. DIGEST: Council of Europe Standards on Public Service Media. URL : <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/digest-council-of-europe-standards-on-public-service-media>

29. Fernández-Lombao T., Valencia-Bermúdez A., López-Cepeda A. Independence: The Cornerstone of Public Service Media Governance. URL : https://doi.org/10.1007/978-3-319-56541-5_14

30. Акціонерне товариство «Національна суспільна телерадіокомпанія України». URL : <https://web.archive.org/web/20201129232645/https://opendatabot.ua/c/23152907>

31. Про суспільні медіа України : Закон України. Відомості Верховної Ради. 2014. № 27. ст. 904. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1227-18#Text>

32. Редакційний статут ПАТ «НСТУ». URL : https://web.archive.org/web/20200811153006/https://www.nrada.gov.ua/nstu_documents/redaktsijnyj-statut-pat-nstu/

33. Стандарти інформаційного мовлення публічного акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України». URL : https://webportal.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/standarty_iformmovlennia.pdf
34. Public service and public interest content in the digital age: the role of regulators. URL : https://cdn.epra.org/attachments/files/3463/original/EPRA_PSM_Plenary_2_questionnaire_analysis_final.pdf?1554198287
35. Barendt E. Speech Law: A Comparative Questionnaire. Oxford : Clarendon Press. 1995. URL : <https://constitutionalist.com.ua/wp-content/uploads/2020/10/M.-Rosenfeld-A.-Sajo-The-Oxford-Handbook-of-Comparative-Constitutional-Law.pdf>
36. Blumer J. Television and the Public Interest: The Vulnerable Values of Eastern European Broadcasting. London : Sage. 1992. 264 p.
37. Burry M. Public Broadcasting 3.0. A Legal Wrapper for the Digital Today. London, New York : Routledge. 2015. 308 p.
38. EPRA оприлюднила звіт про аналіз європейськими медіарегуляторами суспільного мовлення в цифрову еру. URL : https://www.nrada.gov.ua/epra-oprylyudnyla-zvit-pro-analiz-yevropejskymy-mediaregulyatoramy-suspilnogo-movlennya-v-tsyfrovu-eru/#_ftn1
39. European Platform Of Regulatory Authorities. URL : <https://www.epra.org/attachments/bratislava-plenary-1-public-service-and-public-interest-content-in-the-digital-age-presentation-by-mari-velsand-nma-no>
40. Puppis M. Einführung in die Medienpolitik. Herausgeber : UVK. 2010. 360 p.
41. Як у Нідерландах влаштована система саморегуляції медіа. URL : <https://detector.media/community/article/178246/2020-06-24-yak-u-niderlandakh-vlashtovana-systema-samoregulyatsii-media/>

42. Federal Department of the Environment, Transport, Energy and Communications – DETEC. URL : <https://www.uvek.admin.ch/en>

43. Review of prominence for public service broadcasting. <https://www.ofcom.org.uk/tv-radio-and-on-demand/public-service-broadcasting/epg-code-prominence-regime>

44. Хлисту́н Г. Трансформація суспільного мовлення в умовах турбулентності: український досвід у контексті європейських практик. *Міжнародні відносини*. 2025. № 1 (60). С. 55-58.

45. Про Суспільне телебачення і радіомовлення України : Закон України. URL : https://urst.com.ua/download_act/pro_suspilne_telebachennia_i_radiomovlenni_a#google_vignette

46. Національна суспільна телерадіокомпанія України. URL : https://corp.suspilne.media/media/documents/zagalni-dokumenti/redaktsiina-rada/Redaktsiynyy_statut_NSTU_nova_redaktsiya_28_03_2024.pdf

47. Хлисту́н Г. Ю. Етапи становлення суспільного мовлення в Україні та європейський досвід. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. 2021. № 53. С. 35–40.

48. Blumler J. G. *Television and the Public Interest: Vulnerable Values in West European Broadcasting*. Sage Publications. 1992. 242 p.

49. Freedman D. The free press, public service broadcasting and the internet: A triple challenge. *Media, Culture & Society*. 2008. Vol. 30(2). Pp. 249–264.

50. McChesney R. W. *The Problem of the Media: U.S. Communication Politics in the 21st Century*. Monthly Review Press. 2004. URL : <https://kropfpolisci.com/media.mcchesney.eliteclass.pdf>

51. Keane J. *Power and Media*. Cambridge University Press. 2018. URL : <https://doi.org/10.1017/9781108348997>

52. Television licence. Wikipedia. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Television_licence
53. How to pay a licence fee. URL : <https://www.gov.pl/web/krrit-en/how-to-pay-a-subscription>
54. ARD (broadcaster). URL : https://en.wikipedia.org/wiki/ARD_%28broadcaster%29
55. ZDF. URL : <https://en.wikipedia.org/wiki/ZDF>
56. Council of Europe. i Public service media in Europe: Trends, challenges and opportunities. Council of Europe. 2017. URL : <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/public-service-media>
57. Niemelä M. The future of public service media: Rethinking values and functions in a changing media landscape. *Media & Society*. 2020. Vol. 46(3). Pp. 398–415.
58. O'Donnell P. Public media and digital platforms: Strategies for engagement and innovation. *Journal of Media Business Studies*. 2019. Vol. 16(2). Pp. 127–144.
59. Street J. Mass Media, Popular Culture, and Politics. Sage Publications. 2017. URL : <https://philpapers.org/rec/STRPAP-21>
60. European Broadcasting Union. Public service media contribution to society. EBU. 2019. https://www.ebu.ch/publications/research/members_only/report/psm-contribution-to-society-toolkit
61. Syvertsen E. Public service media in the digital age: Challenges and opportunities. *Nordicom Review*. 2017. Vol. 38(1). Pp. 63–78.
62. UNESCO. World Trends in Freedom of Expression and Media Development. UNESDOC Digital Library. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265967>
63. Про Суспільне телебачення і радіомовлення України : Закон України. Відомості Верховної Ради. 2014. № 27. ст. 904.

64. Commission Staff Working Document. URL : https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine+Report+2024.pdf
65. 113 media workers deceased in Ukraine since the start of the Russo-Ukrainian war. URL : <https://imi.org.ua/en/monitorings/113-media-workers-deceased-in-ukraine-since-the-start-of-the-russo-ukrainian-war-i68745>
66. Three years into Russian full-scale invasion of Ukraine, nearly 150 journalists attacked. URL : <https://rsf.org/en/three-years-russian-full-scale-invasion-ukraine-nearly-150-journalists-attacked>
67. European Federation of Journalists calls on the Ukrainian government to reconsider the format of the telethon or close it. URL : <https://imi.org.ua/en/news/european-federation-of-journalists-calls-on-the-ukrainian-government-to-reconsider-the-format-of-i61323>
68. Українські медіа, ставлення та довіра 2023 р. URL : <https://corp.suspilne.media/newsdetails/8918/>
69. Dynamics of Trust in Social Institutions in 2021-2024. URL : <https://www.kiis.com.ua/?cat=reports&id=1467&lang=eng&page=1&utm>
70. Рейтинг споживання новин суспільного зростає: опитування Internews Network. URL : <https://corp.suspilne.media/newsdetails/reitynh-spozhyvannia-novyn-suspilnoho-zrostaie-opytuvannia-internews-network>
71. Council of Europe Continues Supporting the Strategic Development of Ukraine's Public Broadcaster. URL : <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/-/council-of-europe-continues-supporting-the-strategic-development-of-ukraine-s-public-broadcaster>
72. Suspilne Ukraine: Diversity, Equity and Inclusion Policy Project. URL : <https://www.ebu.ch/case-studies/members/diversity-equity-inclusion/suspilne-ukraine-diversity-equity-and-inclusion-policy-project>
73. Суспільне мовлення : збірник документів Ради Європи. URL : <https://rm.coe.int/native/1680706eb2>

74. Моделі фінансування суспільного мовлення: міжнародний досвід і український контекст. URL : https://www.coe.int/uk/web/kyiv/strengthening-freedom-of-media-and-establishing-a-public-broadcasting-system-in-ukraine/-/asset_publisher/MGZBld7YlrhL/content/public-broadcasting-financing-models-international-experience-and-ukrainian-context

75. Public Service Values, Editorial Principles and Guidelines. URL : <https://www.ebu.ch/guides/public-service-values-editorial-principles>

76. Public Service Media. URL : <https://rm.coe.int/leaflet-public-service-media-en/1680735c27>

77. Lowe G. F., Bulck H. V., Donders K. Public Service Media in the Networked Society. Sweden : Nordicom. 2017. 267 p.

78. Проекти цифрової трансформації. URL : <https://mcsc.gov.ua/czyfrovyyj-rozvytok/derzhavnyj-reyestr-neruhomyh-pamyatok-ukrayiny/>

79. Public Service Media International Services. URL : <https://www.ebu.ch/research/membersonly/report/public-service-media-international-services>

80. PSM Collaborating with Private Media. URL : <https://www.ebu.ch/research/membersonly/report/psm-collaborating-with-private-media>